

KARADENİZ

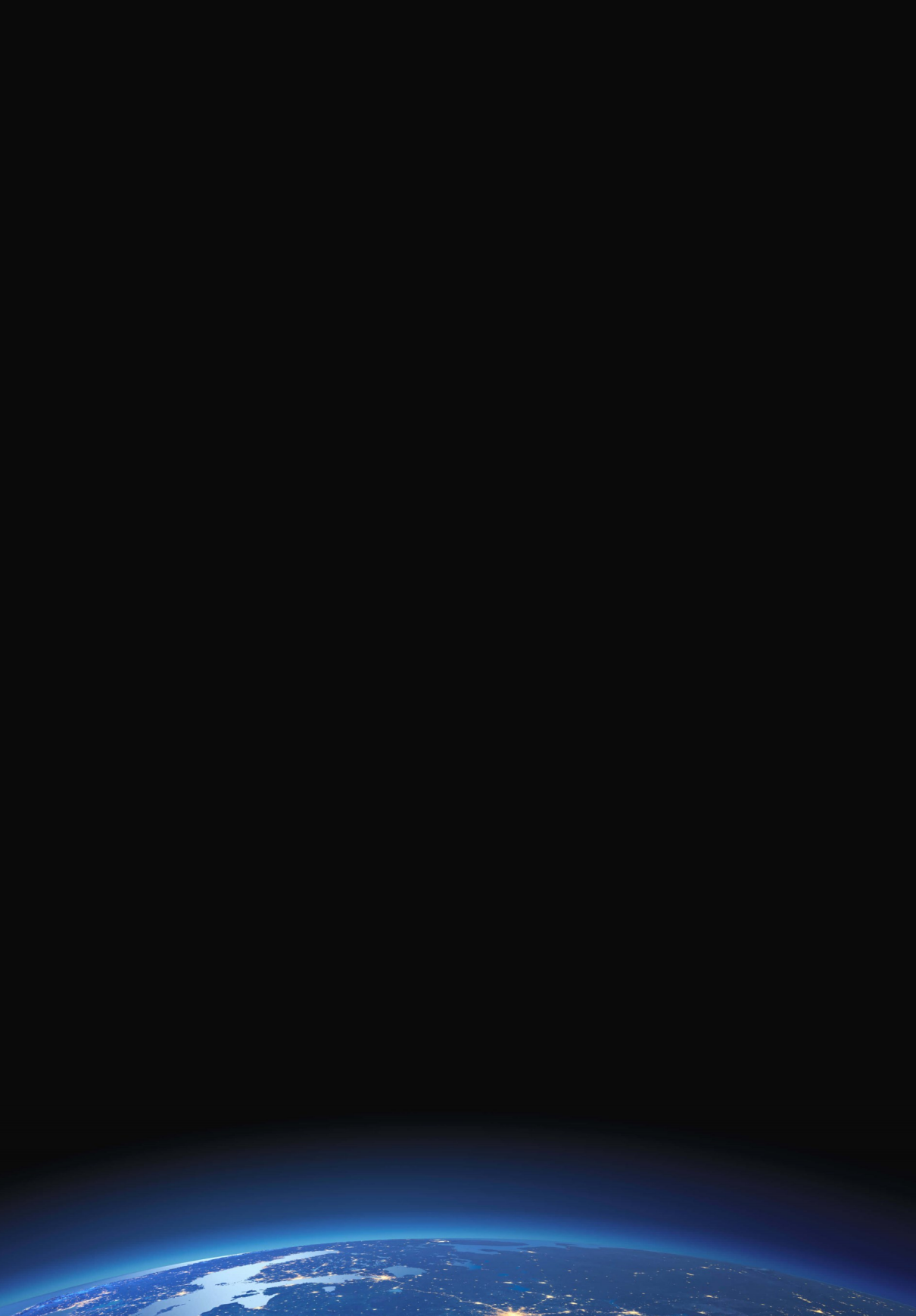
2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbasoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yasasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021..	13
RUKİYE PATAN	
44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021	53
HÜLYA KINIK	
Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan'da Beklentiler	75
VAHİT GÜNTAY	
Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021	103
DİLEK KARADENİZ TOPAL	
Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021	135
HASAN YILMAZ	
Doğu'nun Gölgesinde Batı'ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021	177
ESRA ÇİL AYDOĞDU	

Avrupa'nın Karadeniz'deki Stratejik Limanı Romanya: 2021
..... 221

EDA TUTAK

Rusya'nın 2021 Görünümü 259

YAŞAR SARI

İşgal Tehdidi Altında Ukrayna'nın Bir Yılı: 2021. 303

ADNAN SEYAZ

Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021. 335

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Biden'in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına
Yansımaları 373

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki
Mücadelesi: 2021 409

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve GÖKHAN ÖÇALAN

Geniş Karadeniz Havzası'nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği:
Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi 435

MÜGE YÜCE

2021 Yılıını Geride Bırakırken Avrupa Birliği'nin Geniş
Karadeniz Havzası Stratejileri 455

FEVZİ KIRBAŞOĞLU

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırşan Sorunlar

Karadeniz'de Göç ve Sınır Politikaları 493

HAKAN ÜNAY ve MURAT ÇEMREK

Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları
Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar..... 519

İSMAİL KÖSE

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 549

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri 577

SÜLEYMAN TEMİZ ve AHMET ATEŞ

YAZARLAR 605

TAKDİM

Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi ikinci yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2021 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2021 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on sekiz makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2021 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2021'i değerlendirdiği "*Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2021 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021” makalesi; Vahit Guntay “Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan’da Beklentiler”; Dilek Karadeniz Topal “Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021”; Esra Çil Aydoğdu “Doğu’nun Gölgesinde Batı’ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021”; Eda Tutak “Avrupa’nın Karadeniz’deki Stratejik Limanı Romanya: 2021”; Yaşar Sarı “Rusya’nın 2021 Görünümü”; Adnan Seyaz “İşgal Tehdidi Altında Ukrayna’nın Bir Yılı: 2021”; Gökhan Öçalan “Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Biden’in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına Yansımaları”; Fevzi Kırbaşoğlu ve Gökhan Öçalan’ın “NATO ve Rusya’nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği: Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi” ve Fevzi Kırbaşoğlu’nun “2021 Yılı Geride Bırakırken Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası Stratejileri” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Hakan Ünay ve Murat Çemrek “Karadeniz’de Göç ve Sınır Politikaları”; İsmail Köse “Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Süleyman Temiz ve Ahmet Ateş “2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

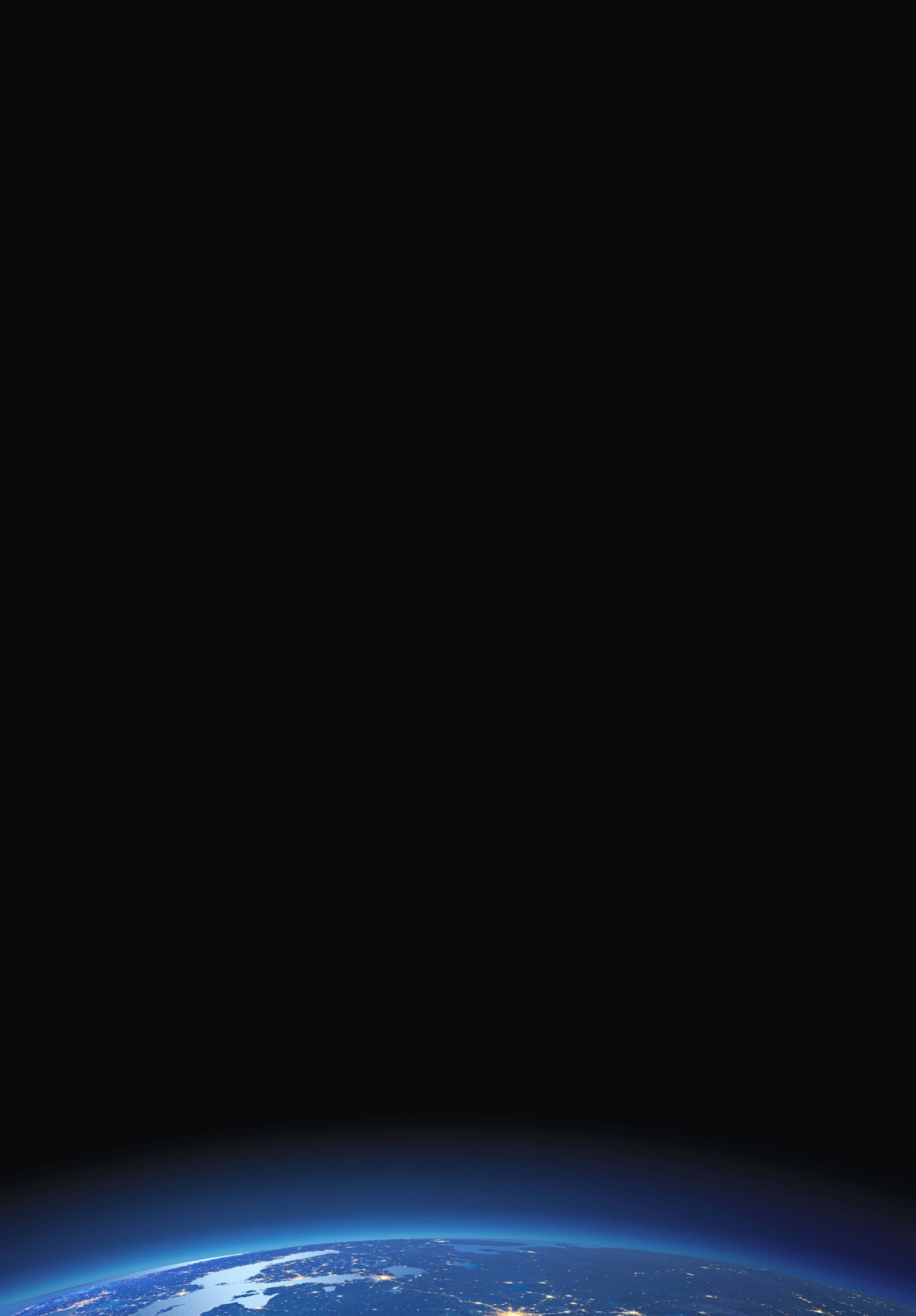
ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Temmuz 2022

Bölge Ülkelerinin
2021 Görünümü

1. BÖLÜM

BATI İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE GÜRCİSTAN: 2021

Hasan Yılmaz

[Doktora Öğr., Karadeniz Teknik Üniversitesi]

Giriş

Gürcistan, Batı ve Doğu arasında Hazar Denizi ve Karadeniz bağlantısı üzerinden bir jeopolitik çekişme alanıdır. Bu Zengezor bağlantısının açılmasıyla değişebilecek bir durum değildir. Batı, Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı (North Atlantic Treaty Organisation-NATO) üzerinden geliştirdiği kurumsal bağlar ile Gürcistan'ı ileri karakolu haline getirmek istemektedir. Rusya'nın Abhazya ve Tskhinvali bölgelerini işgali devam etmektedir. Ülkeye Çin'in de ilgisi Kuşak Yok Projesi (KYP) kapsamında devam etmektedir.

Gürcistan içerisindeki siyasi iklim bu jeopolitik çekişmeyi yansıtır şekilde çalkantılı seyretmektedir. Hükümet tamamen Rusya karşıtı ve boykot ve protestolarla siyaseti tıkayan aktif bir muhalefet ile mücadele halindedir. Temsil oranı düşük de olsa başını Birleşik Ulusal Hareket (BUH) partisinin çektiği bu muhalefet Batı'nın baskısı ile hükümeti daha demokratik reformlara yönelik tavize zorlamaktadır. Bu çekişmenin iç istikrarsızlığa dönüşmesi ve Rusya'nın ve Çin'in buraya sızması ihtimali 2021 yılında da Batı'nın sık sık endişesini dile getirmesine neden olmuştur.

Bağımsızlığının 30'uncu yılını kutlayan Gürcistan idari açıdan iki adet özerk cumhuriyet (Abhazya ve Acarya) ve dokuz adet idari bölge ve bir adet bölge statüsüne sahip şehirden (Tiflis) oluşmaktadır (Government of Georgia, y.y.). 2021 Temmuz ayı

itibarıyla yaklaşık 3.7 milyon nüfusa (GEOSTAT, 2021j) sahip Gürcistan'da bu nüfusun %86.8'i Gürcü, %6.3'ü Türk, % 4.5'i Ermeni'dir. En kalabalık yaş grubu %40.59 ile 25-54 arası yaş grubudur. Nüfusun %59.9'u şehirlerde yaşamaktadır ve %99.6'nın okur yazarlığı bulunmaktadır (CIA, 2021). Ortalama yaşam süresinin 77.25 yıl olduğu (CIA, 2021) nüfusun yaklaşık %16.3'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (BTI, 2020).

Müteakip bölümler, sırasıyla Gürcistan'da 2021 yılı içerisindeki iç siyasi gelişmeleri, dış, güvenlik ve savunma politikalarıyla alakalı gelişmeleri ve son olarak da ekonomi ve kalkınma alanındaki gelişmeleri ele alacaktır. Çalışmanın sonuç bölümü kısa bir özet sunacaktır.

İç Gelişmeler

Genel Siyasi Görünüm

Freedom House'un 2021 Gürcistan raporuna göre Gürcistan siyasi haklar alanında 40 üzerinden 23, sivil özgürlüklerde ise 60 üzerinden 37 toplamda 100 puan üzerinden 60 puan olarak "kısmen özgür" kategorisinde listelenmiştir (FreedomHouse, 2021).

Gürcistan'da hükümet sistemi, cumhurbaşkanınının 300 üyeli bir seçici kurul tarafından seçildiği seçimlerin dört senede bir yapıldığı güçlü bir parlamenter sistemdir (AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, 2020). Seçim barajınının %1'e (yeni değişiklikle %2 olmakta) düşürülmesiyle birçok partinin hem seçimlerde hem de meclis görevlerinde genellikle "cephe", "ittifak" ve "hareket" son isimleriyle birliktelikler kurduğu gözlemlenmektedir.

Gürcistan'ın en zengin kişisi olan Bidzina Ivanişvili'nin Gürcü Hayali Partisi (GHP) ile 2012'de iktidara gelmesi ve 2013 yılındaki başkanlık seçimlerini kaybeden Saakaşvili'nin ülkeden kaçması Gürcistan'da şu ana kadar mutlak-Rusya karşıtı

olmayan bir hükümetin oluşumunu sağlayan kırılma anlarıdır (Yılmaz, 2021, s. 145).

Haziran 2019'da bir Rus milletvekilinin meclis başkanı koltuğundan Gürcistan parlamentosuna konuşma yapmasıyla başlayan ve 2020 yılı genel seçimleri öncesi ve sonrasındaki sokak eylemleri ve meclisi boykotuna varan gerginlik AB, ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin başını çektiği uluslararası toplumun araya girmesine rağmen (Yılmaz, 2021, ss. 145-150) 2021 yılına da taşınmıştır.

Yerel Seçimler Öncesi Gelişmeler

Ivanişvili 11 Ocak'ta partiyi ve siyaseti bıraktığını açıklamış ve 16 Ocak'ta yapılan parti kongresinde yerine onun çizgisindeki 43 yaşındaki eski meclis başkanı Irakli Kobakhidze seçilmiştir (Agenda.Ge, 2021ax). İlk dönemleri hariç hükümet veya kabinede resmi görev almayan Ivanişvili'nin aksine Kobakhidze mecliste aktif bir siyaset yürütmektedir.

23 Şubat'ta ana muhalefet BÜH partisi lideri Nika Melia parti merkezi basılarak tutuklanmıştır. Nedeni Haziran 2019 ayındaki protestolara alakalı giydiği hükme ilişkin kefalet ödemeyi reddetmesidir. Tutuklanması muhalefetin yeniden sokağa çıkmasına neden olmuştur (Stronski, 2021). Tutuklama öncesinde Melia'nın milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin tartışmalar da yaşanmış, dönemin başbakanı Giorgi Gakharia hem bu konuda hem de tutuklamanın zamanlaması konusunda partisi ile anlaşamadığından istifa etmiş ve sonrasında yeni bir parti (Gürcistan İçin) kurmuştur (Agenda.Ge, 2021e).

Artan gerilimin derinleşeceği kaygısıyla AB Konsey Başkanı Michel'in 01 Mart'ta Tiflis'te başlattığı arabuluculuk süreci, arabulucu olarak atanan Danielsson'un 12-19 ve 27-31 Mart tarihlerindeki girişimleriyle devam etmiştir (Agenda.Ge, 2021g). Ukrayna krizinin de etkisiyle, Nisan ayında iktidar partisi, muhalefetin taleplerine yakın bir müzakere metnine 16 Nisan'da

ikna olmuş ve 18 Nisan'da metni imzalamıştır (Agenda.Ge, 2021h). Metinde yer alan beş ana madde şunlardır:

- 19-21 Haziran 2019 olaylarına ilişkin siyasi tutuklamalara af,
- Kapsamlı seçim reformu,
- Yargı reformu ve hukukun üstünlüğü,
- Parlamentoda güç paylaşımı,
- Seçimlerin yenilenmesi (AB Dış İlişkiler Servisi, 2021).

İktidar bu imzayla siyasi tutuklular Melia ile muhalif Mtavari Arkhi TV kurucusu Giorgi Rurua'nın iki hafta içerisinde serbest bırakılmasını ve ilk yerel seçimlerde %43'ten az oy alırsa da 2022'de genel seçimlerin yenilenmesini kabul etmiştir (Agenda.Ge, 2021i).

Muhalefetten ise anlaşmayı önce üç milletvekili Girchi partisi, sonra dört milletvekili Lelo partisi imzalamış (Agenda.Ge, 2021h), bu şekilde meclisi boykot eden 54 muhalif milletvekilinin bir kısmının 27 Nisan'dan itibaren meclise dönüşü başlamıştır (Agenda.Ge, 2021h). Bu durum NATO, AB, Avrupa Parlamentosu ve ABD tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Agenda.Ge, 2021j, 2021m). Ancak muhalefetin esas büyük kısmını teşkil eden BUH partisi ve onun yanında Avrupalı Gürcistan Partisi ve İşçi Partisi, meclis ve uluslararası toplumun çağrılarına (Agenda.Ge, 2021l, 2021o, 2021p) rağmen, Melia'nın hapisten çıkarılmasına olanak sağlayacak gelişmeyi beklemeyi yeğlemişlerdir. Saakaşvili devreye girerek partisini anlaşmayı imzalamaya ve meclise katılmaya çağırmış ve ayrıca yerel seçimlerden önce ülkeye döneceğinin sözünü vermiştir (Agenda.Ge, 2021h).

Cumhurbaşkanı Zurabişvili'nin 27 Nisan'da imzaladığı af sonrası Rurua serbest kalmıştır (Agenda.Ge, 2021k, 2021n). Ancak, Melia kefalet veya affı, hem kendisi ve hem tüm Haziran 2019 siyasi tutukluları için "suçu kabullenmek" anlamına

geleceğinden kabul etmemiştir (Agenda.Ge, 2021q). AB tekrar devreye girerek “Demokrasi için Avrupa Vakfı” ve “Gürcistan Genç Hukukçular Derneği” üzerinden kefaleti ödetip (Agenda.Ge, 2021q) Melia’nın 10 Mayıs’ta serbest kalmasını sağlamıştır (Agenda.Ge, 2021r).

Melia’nın 17 Mayıs’ta Saakaşvili ile Kiev’de görüşmesinin, Ukrayna sınırındaki artan hareketliliğin ve Batı’nın artan “meclise dön” çağrısının yarattığı siyasi havada Melia 30 Mayıs’ta meclise döndüklerini açıklayarak altı aylık boykotu sonlandırmıştır (Agenda.Ge, 2021v). Ancak Melia, affa ilişkin maddesini kabul etmediklerinden, anlaşmayı imzalamayacaklarını belirtmiştir (Agenda.Ge, 2021v). Melia’nın dönüşünden önce meclise sunulan af yasa tasarısı, infazı kaldırmadığı için siyasi yargılamaya halen çanak tuttuğu ve ayrıca her affa karşı suçu bulunan bir polisin serbest bırakılmasını şart koştuğu için muhalefet tarafından kabul edilmemiştir (Agenda.Ge, 2021u).

Anlaşma metnindeki yargı reformları hayata geçirilmeden, Adalet Yüksek Konseyi ve Gürcistan Yüksek Mahkemesine yargıç atamalarının yapılması ayrı bir kriz yaratmıştır. Muhalefetin sürecin durdurulması yönündeki teklifini AB, ABD, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (Office of Democratic Institutions and Human Rights-ODIHR) ve Kamu Denetçisi desteklemesine rağmen (Agenda.Ge, 2021t) iktidar atamaları ve seçimleri meclisten geçirmiştir (Agenda.Ge, 2021w). AB Komisyonu hükümeti ikna edebilmek için mali yardımın ikinci kısmının yargı reformlarının yapılmasına bağlı olduğunu bildirirse de (Agenda.Ge, 2021w) GHP geri adım atmamış ve sürecin Venedik Komisyonunun¹ tavsiyesine göre geçirilen

¹ Hukuk yoluyla demokrasi için Avrupa Komisyonu. Yeri vesilesiyle Venedik Komisyonu ismini almıştır. Amacı şu ana konularda üyelerine hukuk tavsiyelerinde bulunmaktır: demokratik kurumlar ve temel haklar; anayasal yargı ve sıradan yargı; seçimler, referandumlar ve siyasi partiler.

yasaya uygun şekilde yürütüldüğünü iddia etmiştir. (Agenda.Ge, 2021x).

28 Temmuz'da iktidar partisi, 100 gündür anlaşmayı imzalamamasına rağmen muhalefete benzer baskının yapılmadığı gerekçesiyle, 18 Nisan anlaşmasından çekildiğini (Agenda.Ge, 2021y) ancak anlaşmadaki reformlara devam edeceğini açıklamıştır (Agenda.Ge, 2021z). Uluslararası toplum anlaşmanın ruhunun korunarak partilerin beraber çalışmaya devam etmesi çağrısında bulunmuştur (Agenda.Ge, 2021z). BÜH ise hem artan baskılar hem de anlaşmanın erken genel seçim umudu sunması nedeniyle 2 Eylül'de anlaşmayı imzalamıştır (Agenda.Ge, 2021ae). İktidar partisi ise anlaşmadan çekildikleri için artık erken seçimin söz konusu olamayacağını ileri sürmüştür.

İktidar partisi anlaşmanın koşulu olan af yasasını muhalefetin itirazlarına rağmen 7 Eylül'de meclisten geçirmiş, bu da eylemcilerin meclis önünde gösterilerine neden olmuştur (Agenda.Ge, 2021af). Aynı gün meclisteki müzakerelerde, iktidarın anlaşma kapsamındaki anayasa değişikliğinin 'seçimlere ilişkin olan kısmını meclisten geçirmek' karşılığında başsavcı atamasına ilişkin düzenlemeyi değişiklik paketinden çıkarması uluslararası toplum tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Agenda.Ge, 2021ag).

Yerel Seçimler ve Sonrası Gelişmeler

2 Ekim tarihindeki yerel seçimler, uluslararası gözlemciler tarafından ufak pürüzler haricince serbest, baskısız, barışçıl, rekabetçi ortamda iyi bir şekilde yönetildiği yönünde değerlendirilmiştir. Muhalefetin tehdit, oy satın alma, adaylara ve seçmene baskı ve eşit olmayan şartlarda rekabet iddiaları devam etmiştir (OSCE, 2021a). Bir gün öncesinde ülkeye gelen ve tutuklanan Saakaşvili'nin gölgesi altında kalan seçimin ilk turunda GHP oyların %46.74'ünü, BÜH %30.68'ini, eski başbakan Gakharia'nın Gürcistan İçin partisi ise % 7.8'ini

almıştır (REUTERS, 2021). Belediye meclis sandalyelerinin %66'sını GHP, %25'ini BUH almıştır. 64 belediyeden beş büyük il dahil 20'sinin başkan seçimi ikinci tura kalmıştır. 30 Ekim'deki seçimler neticesinde de GHP beş belediye hariç tüm belediyelerde hem başkanlığı hem meclis çoğunluğunu sağlamıştır (Agenda.Ge, 2021an). Tiflis belediye başkanlığına aday olan Nika Melia ilk turda oyların %35'ini ikinci turda ise %44.4'ünü alarak seçimi kaybetmiştir.

TI ve ISFED² seçime, ikinci turda gözlemlenen ve rapor edilen ihlallerin birinci turdan daha fazla gölge düşürdüğüne, AGİT ODIHR ise seçim iyi yönetilmiş olsa da artan kutuplaşmanın baskı ve tehdit söylemini artırdığına işaret etmiştir (Agenda.Ge, 2021ao, 2021ak, 2021am). Merkezi Seçim Komisyonu oyların yeniden sayılmasının sonucu değiştirmedığını açıklamıştır (Agenda.Ge, 2021aq). Melia seçim sonrası seçim sonuçlarının geçersiz olduğunu açıklamış ve halkı meclis önünde gösteri yapmaya çağırmış, Gakharia ise seçimlerin adil ve serbest olmadığını iddia etmiştir (Agenda.Ge, 2021aj, 2021al). Bir aydır açlık grevinde olan ve sağlık durumu da kötüleşmeye başlayan Saakaşvili'nin 1 Kasım'daki çağrısı üzerine BUH ve diğer muhalif parti milletvekillikleri, protesto için mazbatalarının düşürülmesini talep ederek meclisi terk etmeye başlamışlardır (Agenda.Ge, 2021ap).

Sivil hastaneye tahliye olursa grevi bırakacağını açıklamasına rağmen Saakaşvili'nin cezaevi hastanesine kaldırılması üzerine muhalif milletvekilleri ve siyasetçilerin bazıları da açlık grevine başlamış (Agenda.Ge, 2021aw) ve muhalif halk, tutuklamaların da gerçekleştiği, gösteriler başlatmıştır (Agenda.Ge, 2021au). Saakaşvili'ye ailesi ve yerli ve Avrupalı vekillerin, Ukraynalı doktorların erişiminin engellenmesi tepki almıştır. Kamu Denetçisi Lomjara'nın kurduğu heyetin Şaakaşvili'nin durumunu kritik bularak hemen sivil kliniğe sevkini tavsiye etmesi (Agenda.Ge, 2021ax) üzerine Kobakhidze'nin Lomjara'yı

² Adil Seçimler ve Demokrasi için Uluslararası Toplum.

yasal olmamakla tehdit etmesi (Agenda.Ge, 2021ax) sert eleştiri almıştır. AB, Avrupa Konseyi ve ABD Denetçiyi överek yetkilerine “tam olarak” saygı gösterilmesini istemiştir (Agenda.Ge, 2021ax). Baskılar üzerine 19 Kasım’da askeri hastaneye sevk edilen Saakaşvili açlık grevini sona erdirmiştir. Açlık grevi yapan ve meclisi boykot eden siyasetçiler de grevi ve boykotu bırakmışlardır (Agenda.Ge, 2021ar).

Bir bankacı cinayetinin faillerini affetmekten üç yıl, bir muhalif milletvekilini dövdürtmekten altı yıl toplamda infaz yasası gereği altı yıl gıyabında kesinleşmiş hükmü bulunan Saakaşvili’nin yolsuzluk, yetkiyi aşan şekilde gösteri dağıtmak ve ülkeye yasadışı giriş yapmak suçlarından davaları devam etmektedir (Civil.Ge, 2021m). 29 Kasım’daki duruşmasına hapisneden katılmaya zorlanması gerginlik yaratmıştır. Başkentteki geniş çaplı gösteriler ve uluslararası toplumun baskısı neticesinde Saakaşvili, 29 Kasım’da mahkemeye celp edilmiş ve tüm ülkeye hitap etme şansını kullanarak modern Gürcistan’ın kurucusunun hapsedilmesinin utanç verici olduğunu belirtmiştir (Agenda.Ge, 2021az). Ancak 9 Aralık’taki ikinci duruşmaya gerçekten sağlık nedeniyle katılamamıştır (Agenda.Ge, 2021bb). Bu arada hükümete uzlaşma çağrısı yaptıysa da hükümet, BÜH’un iktidar dönemindeki suçlarını kabul edip siyasetten çekilmesiyle bir uzlaşmanın sağlanabileceği cevabını vermiştir (Agenda.Ge, 2021be).

Abhazya ve Tskhinvali

2008 ateşkes anlaşmasıyla kurulan, eş başkanlarının (AGİT, AB, ve Birleşmiş Milletler (BM) Cenevre Ofisinin) hazırlığını yaptığı, Gürcistan, Rusya, ABD, ayrılıkçı Abhazya ve Güney Osetya temsilcilerinin katıldığı ve iki paralel çalıştay (güvenlik/istikrar ve yerinden edilmişler) üzerinden çalışma yapan Cenevre Uluslararası Görüşmeler (GID) mekanizması (Office Of The State Minister Of Georgia For Reconciliation And Civil Equality, y.y.)

2021 Mart, Haziran, Ekim ve Aralık aylarında toplanmıştır (Civil.Ge, 2021c, 2021g, 2021l).

GID kapsamında taraflar belli başlı hususları 2021 yılında da dile getirmeye devam etmiştir. Tiflis için en büyük endişe Rusya'nın, "ortak sosyo-ekonomik alan" ve "Birlik Devleti" gibi inisiyatifler kapsamında anlaşmalar imzalatılarak bu bölgeleri kendine birleştirmeye çalışmasıdır. Örneğin Moskova ve Tskhinvali arasında 2020 Aralık ayında müşterek gümrük kontrolü anlaşması, 20 Eylül'de ise "çifte vatandaşlık" anlaşması imzalanmıştır (Civil.Ge, 2021a). Tiflis'in diğer endişesi işgal altındaki topraklarda devam eden askeri yığınaklanma, tatbikatlar ve "hudut oluşturma" faaliyetleridir. Ayrıca, bu bölgelerde yaşayan Gürcülere karşı, kötü muamele, rastgele tutuklama, kasıtlı öldürme ve ana dilde eğitime erişimi engellenme gibi devam edegelen insan hakları ihlalleri mevcuttur. İdari sınırlar üzerinde sadece Enguri (Abhazya) ve Akhgori (Tskhinvali) noktalarına bağlanan geçişlerin kısıtlamalarla zorlaştırılması evi, toprağı ve ailesi sınırın iki tarafında kalan yerel halk için hayatı çekilmez hale getirmektedir (Agenda.Ge, 2018; DF Watch, 2020). GID ikinci çalıştayının (yerinden edilmişler), ayrılıkçı yerel yetkililerin görüşmeyi her seferinde terk etmeleri nedeniyle yapılamaması şikâyet edilen bir diğer husustur (Civil.Ge, 2021a).

Sokhumi ve Tskhanvili ise temelde Rusya'nın Gürcistan'ın Batı'yla entegrasyon süreçleri ve ABD ve NATO'nun bölgedeki faaliyetlerine yönelik endişelerini yansıtmaktadır. Ayrıca Tiflis'le bir "kuvvet kullanmama" anlaşması imzalanması gerektiği hususunda özellikle ısrar edilmektedir. Rusya, ilave olarak, hudut oluşturma sürecinin başlanması ve hızlandırılması olursa bölgedeki istikrarın daha sağlam ve kalıcı olacağı iddiasını öne sürmektedir.

Her GID toplantısında Haziran 2018'den beri durdurulmuş olan Gali (Abhazya) Olay Önleme ve Mukabele Mekanizmasının

(Incident Prevention and Response Mechanism-IPRM) toplantılarının tekrar başlatılması gündeme gelmektedir. İki ayda bir yapılmaya devam edilen ve AB Gürcistan Gözlem Misyonu (EUMM) Başkanı ile AGİT Başkanı Güney Kafkaslar Özel Temsilcisi tarafından yönetilen Ergneti (Tskhinvali) IPRM toplantılarının ise 103'üncüsü 18 Kasım tarihinde yapılmıştır. Hudutlaştırma faaliyetleri, alıkonulmalar, geçiş noktalarının kapatılmasının yarattığı sorunlar ve salgının geniş etkilerinin yanında bu toplantıda ilave olarak "Kadın, Barış ve Güvenlik" gündemine dikkat çekilmiştir (EUMMGeorgia, 2021).

GID haricinde tarafların geliştirmeye çalıştıkları, Gürcistan'ın "Daha İyi Bir Geleceğe Doğru Bir Adım" yasası, Abhazya sözde Cumhurbaşkanı Bzhania'nın "dış politika konsepti" gibi inisiyatifler de mevcuttur (Yılmaz, 2021, s. 152). Ancak, tarafların uyuşmaz tavrı nedeniyle başarı ihtimali düşüktür.

Ayrılkçı bölgelerin liderleri, Rusya'nın desteklediği diğer ayrılkçı bölge ve rejimler ile ilişkilerini geliştirmektedir. 11-12 Mayıs'ta Ukrayna'nın ayrılkçı bölgelerinin sözde bağımsızlık günü kutlamalarına katılmışlardır (Civil.Ge, 2021d). 19 Mayıs'ta ayrılkçı Abhazya lideri Bzhania, Abhazya ve Tskhinvali'yi Mayıs 2018'de tanıyan Suriye hükümetine üç günlük bir ziyarette bulunmuştur (RFE/FL, 2021). Abhazya 2020 Ekim ayında Şam'da sözde bir büyükelçilik açmıştır (RFE/FL, 2021). Tskhinvali ise 2021 yılı sonuna doğru açmayı planlamaktadır (Güney Osetya Cumhuriyeti Devlet Haber Ajansı, 2021). Tskhinvali lideri Bibilov, 8 Eylül'de Nazi işgalinden kurtarılışının 78. yıl dönümü etkinliklerine katılmak için gittiği Donetsk'te "Rus dünyası için savaşıyoruz, bu anlamda hepimiz Rus'uz" açıklamasında bulunmuştur (Civil.Ge, 2021j).

Salgınla Mücadele

Sene başlarında günlük 300-700 arası olan yeni vaka ve 10-30 arası olan yaşam kaybı, sene sonuna gelindiğinde günlük 4000-5000 yeni vaka ve 60-100 arası yaşam kaybına ulaşmıştır

(Worldometer, 2021). Aralık ayı itibarıyla COVID-19 kaynaklı ölüm oranında Gürcistan dünyada dördüncü sırada yer almıştır (JAMnews, 2021a). Ülkeye ilk aşı paketi (43200 doz) UNICEF sayesinde 13 Mart günü getirilmiştir (Agenda.Ge, 2021g).

Kilise COVID-19 tedbirleri ve aşuya ilişkin konularda iki kez gündeme gelmiştir. Birincisinde hükümetin Kiliseden halkı aşuya özendirme yönündeki talebi aşının etkilerinin bilinmediği, insanları buna zorlamanın doğru olmadığı ve aşı olmanın dinle alakalı bir durum olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemiştir (Agenda.Ge, 2021g). İkincisinde ise, Kilise, vaka sayılarının rekor kırdığı bir dönemde, din adamlarının birçoğunun aşı karşıtlığı yapmasını, dinen kısıtlamanın kabul edilemez olduğu, herkesin özgür seçim hakkına sahip olduğu gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirmiştir ve Patrikliğin “karışmama” prensibini devam ettirdiğini belirtmiştir (JAMnews, 2021b).

Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları

Genel Görünüm

Hazar-Karadeniz bağlantısı nedeniyle Kafkas jeopolitik projelerinin stratejik ortağı olan Gürcistan'ın önemi, 31 Aralık 2020'de Trans-Adriyatik Boru Hattı'nın devreye girmesiyle (Kaya, 2020) tamamlanan ve Hazar gazını Avrupa'ya taşıyan Güney Gaz Koridoru ile daha da artmıştır. Düşük maliyetli gazı 25 yıl boyunca tedarik ederek, kaynak çeşitliliğini güçlendiren bu proje (Chobanova ve Antonenko, 2020) Gürcistan'ın iç istikrarını bir Avrupa güvenlik meselesi haline getirmektedir.

Güvenlik ve savunma açısından çıpasını NATO ve ABD'ye atmış Gürcistan'ın dış politikası da ilkesel olarak Batı ile uyumludur. Bununla beraber coğrafyasındaki zorunluluklar ve fırsatlar Batı karşıtı blok ile de ilişkilerine saha açmaktadır. Ayrıca, Ukrayna'ya karşı artan mevcut Rusya tehdidine yönelik Batı'nın, 2008 ve 2014 yılı tecrübelerinin ardından, vereceği kararlılık sınavının Karadeniz güvenlik sisteminde hassas yeri olan

Gürcistan'ın iç siyasetini “Batı’ya bakış” anlamında etkileme potansiyeli çok yüksektir. Rusya kaynaklı gri bölge savaşı karşısında “dayanıklılığı” artırmak adına siber, medya, ekonomi, finans vb. alanlarda verilen desteğin yanı sıra, siyasi anlamda da ülkenin istikrarının sağlanması ve sorunların meclis çatısı altında çözülmesi için arabuluculuk yapılması Batı için önemli bir vazife haline gelmiştir. Buna karşılık Gürcistan'ın da Batı nezdindeki önemini korumak adına Batı'nın işini kolaylaştıracak katkı ve girişimler üstlendiği gözlemlenmektedir.

AB ile İlişkiler

AB Konseyi Başkanlığının Gürcistan'ın iç siyasetindeki krizin aşılmasına yönelik 2021 yılı çabaları yukarıda açıklanmıştır.

Gürcistan AB ile olan ilişkilerini AB'nin Doğu Ortaklığı kapsamında 2014 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması ile Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması çerçevesinde yürütmektedir. 2017 yılında başlayan Schengen bölgesine vizesiz seyahat olanağı halen devam etmektedir. İki senede bir yapılan Ortaklık Konseyi toplantılarında mutabık kalınan reform hedefleri doğrultusunda Gürcistan ulusal düzenlemelerini yaparken Doğu Ortaklığı fonundan senelik 120 milyon avro hibe ile desteklenmektedir (Yılmaz, 2021, s. 158). Altıncısı 16 Mart'ta yapılan Konsey toplantısında 2021-2027 öncelikleri müzakere edilmeye başlanmıştır (AB Konseyi, 2021).

Abhazya ve Güney Osetya ile oluşan ateşkes hattını izlemek üzere Eylül 2008'de başlayan ve geçen sene süresi iki sene daha uzatılan EUMM (Agenda.Ge, 2020b) görevine halen devam etmektedir.

NATO ile İlişkiler

2008 Bükreş Zirvesinde üyelik perspektifi verilen Gürcistan, NATO ile ilişkilerini NATO-Gürcistan Komisyonu (NGC) çerçevesinde 2014'te sağlanan ‘Güçlendirilmiş Fırsatlar Ortağı’

statüsünde ve 2014 yılında başlanan, 2016, 2018 ve 2020 yıllarında güncellenen “Güçlü NATO-Gürcistan Paketi” (SNGP) kapsamında sağlanan destek ile yürütmektedir (Yılmaz, 2021, s. 157). Gürcistan karşılığında NATO Mukabele Kuvvetine (NRF) katkısını iki piyade bölüğü ile devam ettirmektedir (Gürcistan Savunma Bakanlığı, y.y.).

22 Ocak'ta yapılan NGC toplantısı sonrası Cumhurbaşkanı Zorabişvili ile Genel Sekreter Stoltenberg'in yaptığı basın açıklamasında kısaca Rusya tehdidi altındaki Karadeniz bölgesel güvenliği kapsamında NATO'nun eğitim, tatbikat, denizde destek ve durumsal farkındalığı artırma gibi Gürcistan'ın “dayanıklılığını” artırıcı önlemlerin artarak devamına mutabık kalındığı vurgulanmıştır (NATO, 2021). Başbakan Garibaşvili'nin 16 Mart'taki ziyaretinde Genel Sekreter Stoltenberg, Karadeniz'in güvenliği için Gürcistan ile olan pratik iş birliğinin Rusya'nın bölgede devam eden askeri yığınaklanmasına karşı önemli olduğunu belirtmiştir (Agenda.Ge, 2021g).

Sene içerisindeki son temaslar 1 Aralık'ta Riga NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı ile (Agenda.Ge, 2021ad) ve 15 Aralık'ta AB Doğu Ortaklığı Zirvesi vesilesiyle Brüksel'de bulunan Garibaşvili'nin Stoltenberg'i ziyareti ile gerçekleşmiştir (Agenda.Ge, 2021bg).

ABD ile İlişkiler

Gürcistan ABD ile ilişkilerini 2009 yılında imzalanan Stratejik Ortaklık Şartına göre ve her sene yapılan ve dört çalışma grubundan (demokrasi, savunma ve güvenlik, ekonomi, ticari ve enerji meseleleri, halktan halka ve kültürel değişimler) oluşan ABD-Gürcistan Stratejik Ortaklık Komisyonu vasıtasıyla yürütmektedir (Yılmaz, 2021, s. 161). Salgın ve siyasi kriz nedeniyle 2021 Aralık ayı itibarıyla Komisyonun 2021 yılı toplantısı henüz gerçekleştirilememiştir.

Gürcistan ortalama senelik 135 milyon dolar ile ABD'den Avrasya bölgesinde kişi başına en fazla yardım alan ülkelerden biri durumundadır (Welt, 2021, s. 18). 2020 yılı içerisinde Gürcistan'a sivil toplum, hukukun üstünlüğü, ticaret, eğitim, karşı dezenformasyon ve enerji gibi devlet ve toplumun "dayanıklılığını" artıracak alanlar için 133.5 milyon dolar, COVID-19 ile mücadele için 27.2 milyon dolar yardım sağlanmıştır (ABD Dış İşleri Bakanlığı, 2021).

Gürcistan ABD ile savunma iş birliğini, 2019'da yenilenen "Güvenlik İş Birliği Çerçevesi" anlaşması gereğince uygulanan "Gürcistan Savunma Hazırlık Programı" kapsamında ABD'nin sağladığı Dış Askeri Finans kaynağı (FMF) ile yürütmektedir (Yılmaz, 2021, s. 161). 18 Ekim 2021'de ABD Savunma Bakanı Austin'in Tiflis ziyaretinde atılan imzayla "Gürcistan Savunma ve Caydırıcılığı Geliştirme Girişimi" ismini alan bu program (Agenda.Ge, 2021ai) sınır güvenliği, deniz güvenliği ve harbe hazırlık gibi alanlarda Gürcistan'ın kendi kapasitesini artırmasını öngörmektedir (Kogan, 2020).

25 Mart'ta bir araya gelen ABD Dışişleri Bakanı Blinken ile AB Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Borrell, Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'ya yönelik devam eden saldırgan tutumuna ve kullandığı hibrit yöntemlere karşı koordineli bir şekilde karşı duracaklarını taahhüt etmişlerdir (Agenda.Ge, 2021g).

Sene içerisindeki iç siyasi krizin çözümüne yönelik ABD de etkin destek vermiştir. Ülkeye verilen öneme atıfla 10-11 Aralık 2021 tarihinde icra edilen Demokrasi e-Zirvesine Gürcistan da davet edilmiştir (Agenda.Ge, 2021ai).

Kafkasya Politikası

Gürcistan eski Başkanı Şevardnadze'nin "Huzurlu Kafkaslar" isimli önerisiyle başlayan (RFE/RL, 1998), Profesör Zurab Khonelidze tarafından "3+3 altılı platform" fikriyle ileri götürülen

(Ruhadze, 2020), Haydar Aliyev tarafından pakt fikri olarak öne sürülen ve Demirel tarafından kapsamı artırılarak “Kafkaslar için İstikrar Paketi” olarak teklif edilen ve ancak Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ihtilaftan dolayı hayata geçirilemeyen (Huseynov, 2021), Gürcistan’ın işgali sonrası Türkiye’nin devreye girmesiyle 3+2 (Rusya ve Türkiye) “Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformu” formatıyla önerilen (Kaleji, 2021), 2010 yılında ise Saakaşvili’nin, Rusya’ya misilleme amacıyla “Birleşik Kafkaslar” haliyle gündeme gelen (Lomsadze, 2010) bir seri Kafkasya bölgesel örgütlenme çabası mevcuttur.

Bu çabalara yeni bir ivme İkinci Karabağ Savaşı sonrası gelmiştir. Yapılan ateşkesin Nahçıvan’ın Azerbaycan’la kara bağlantısının bir koridor ile kurulmasını ve Ermenistan’la normalleşmeyi öngörmesiyle Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başkan Aliyev 2020 Aralık ayında “Altı-Ülkeli Bölgesel İş Birliği Platformu” önerisini ortaya koymuşlardır (Mehdiyev, 2021). Bu öneriye aynı tarihlerde İran’ın 3+3 “altı-tarafli birlik” (Tehran Times, 2021), Gürcistan’ın ise “Kafkasya Barış Platformu” teklifleri eşlik etmiştir (İbrahimov, 2020).

31 Ekim 2021 günü Cumhurbaşkanı Erdoğan Roma’daki G20 Zirvesinde teklifini yinelemiş, Rusya’nın da bu teklifi, 6 Ekim’de desteklediği belirtilmiştir (Mehdiyev, 2021). Ermenistan’ın da kabul edip katıldığı platformun Dışişleri Bakan Yardımcısı seviyesindeki ilk toplantısı 10 Aralık’ta Moskova’da gerçekleşmiştir. Toplantıda platformun çalışmalarının, güven artırıcı önlemler, ticaret ve ekonomi, ulaşım ve kültürel-insani alanlarda etkileşim ve ortak zorluklara ve tehditlere karşı mücadele dâhil, tüm katılımcıları ilgilendiren konulara odaklanması kararlaştırılmıştır (Ghazanchyan, 2021).

Rusya ile ticaret ve ulaşım alanında “tercihli” ilişkileri olsa da Gürcistan resmi siyasi yaklaşımı içerisinde Rusya olan bir formata katılmayı reddetmektedir (Mehdiyev, 2021). Bu nedenle Gürcistan platformun toplantısına katılmamış ve toplantıda

bayrağının bulunmasını eleştirmiştir (Agenda.Ge, 2021bd). Bunun yerine Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki normalleşme sürecinde arabuluculukla öne çıkmayı hedeflemektedir. Ocak, Mayıs ve Eylül/Ekim aylarında üç kez mekik diplomasisi gerçekleştirmiş, Haziran ayında Agram mayın haritaları karşılığında 15 esirin serbest bırakılmasını sağlamıştır (Agenda.Ge, 2021d, 2021c; Civil.Ge, 2021e). Mayıs ve Eylül/Ekim faaliyetlerinden 15-20 gün önce Erivan'ın Tiflis'e Cumhurbaşkanı ve Başbakan seviyesinde ziyaretleri gerçekleşmiştir (Civil.Ge, 2021i, 2021k).

Azerbaycan ile İlişkiler

Türkiye'nin liderliğini yaptığı bölgesel jeopolitik projeler sayesinde stratejik ortak durumunda olan ve ayrıca üçlü format kapsamında da düzenli temaslarını sürdüren iki ülkenin dostane ilişkileri, 2021 yılında da devam etmiştir. İlk ziyaret ve görüşme Başbakan Garibaşvili'nin 5 Mayıs tarihindeki Bakü'yü ziyaret ile gerçekleşmiştir (GeorgiaToday, 2021). Hem Aliyev'le hem Başbakanla ve Meclis Başkanı ile yatırım ve güvenlik dâhil hemen hemen tüm iş birliği alanlarına ilişkin olumlu görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hatta görüşmelerde iki ülke arasındaki Davit Gareca pürüzünün çözümüne dair çalışmaların hızlandırılarak dostluğun kuvvetlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun dışında 29 Eylül'de Ekonomik İş Birliği Hükümetlerarası Komisyonu'nun 8. toplantısı Bakü'de gerçekleştirilmiştir (Azeri Basın Ajansı, 2021). Toplantıda iki ülke arasında artan ilişkilerin en güzel yansımasının salgın döneminde ticarete gerçekleşen %41 artış olduğu ve Azerbaycan'ın salgın döneminde Gürcistan'a destek ve yatırımlarda öncü ülkelerden biri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bilgi teknolojileri, ziraat, kültür, eğitim ve turizm alanları dahil çeşitli potansiyel iş birliği alanları ele alınmıştır. Toplantının sonunda iki ülke arasında bu minvalde beş anlaşma ve mutabakat muhtırası imzalanmıştır (Azeri Basın Ajansı, 2021).

Gürcistan ile Azerbaycan kurdukları Özel Sınır Komisyonu vasıtasıyla 1995'ten bugüne sınırlarının %66'sı üzerinde anlaşmıştır. Kalan %34'lük kısım ile ilgili teknik çalışmalara devam edilmektedir. Büyük çoğunluğu Gürcistan topraklarında bulunan Davit Gareca Manastır kompleksinin Azerbaycan'ın Keşikçidağ bölgesinde kalan Udabno Kilisesine erişimin zaman zaman engellenmesi iki ülke arasında pürüzlere neden olmaktadır (Alızada, 2019). Sorunun çözümüne yönelik iyi niyet ortamı mevcuttur. Nitekim 29 Eylül'deki anlaşmalardan biri olan "Azerbaycan Cumhuriyeti ile Gürcistan Arasında Devlet Hudut Kontrol Noktaları Üzerine Anlaşma" bu sorunun çözümüne yönelik atılmış bir adımdır (Azeri Basın Ajansı, 2021).

Ermenistan ile İlişkiler

Genel olarak ikili ilişkiler iyi seviyededir. İki ülke arasında 2020 Mart ayında başlayan kimlik kartı ile seyahat düzenlemesi devam etmektedir (Agenda.Ge, 2021f). 2021 yılında mekik diplomasisi kapsamında yukarıda bahse konu karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bunlara ilave olarak Gürcistan Savunma Bakanı da 2-3 Kasım tarihlerinde Erivan'ı ziyaret etmiştir (Civil.Ge, 2021n). İki ülkenin bakanları askeri eğitim, askeri tıp, çokuluslu tatbikatlar dâhil ortaklıkları geliştirme konusunda görüşmüşlerdir. Son olarak Ermenistan Polis Şefinin 8 Aralık'ta Tiflis'i ziyaretinde Gürcistan Başbakanı ve İçişleri Bakanı ile görüşmesi gerçekleşmiştir (Gürcistan Hükümeti, 2021).

İlişkilerde pürüz alanları olarak iki ülkenin bağımsızlıklarından bu yana sınırları konusunda mutabakata varamamaları, Dağlık Karabağ'daki Ermenilerin Güney Osetya ve Abhazya ile iki sorunu benzeştirir yönde temaslarda bulunması, son olarak da milliyetçi duygularından dolayı Gürcistan'a entegre olmakta isteksiz olan Cevaheti bölgesindeki Ermeni toplumunun durumu gösterilebilir (Yılmaz, 2021, s. 164).

Ukrayna ve Moldova ile İlişkiler

Her biri Rusya nedeniyle toprak ve egemenlik sorunları yaşayan bu üç ülke, Rusya'ya karşı iş birliğine öncelik vermektedir. Gürcistan, Abhazya ve Tskhanvili; Ukrayna, Donbas ve Kırım; Moldova da Transdinyester nedeniyle Rusya mağdurdur. Rusya bu bölgeleri koruyup kollamakta, halkına Rusya pasaportu vermekte, birbirlerini resmi olarak tanımaya teşvik etmektedir.

Bu üç devlet 7 Mayıs'ta "Bağlaşık Üçlü" (The Association Trio) ismiyle AB Doğu Ortaklığı içerisinde AB'ye entegrasyonlarını hızlandırmaya yardımcı olacak bir anlaşma imzalamışlardır (Agenda.Ge, 2021s). Oluşumun ilk toplantısı AB Konsey Başkanı Michel'in de katılımıyla 19 Temmuz'da Batum'da gerçekleştirmiştir. Yayınlanan bildiride "Üç Deniz İnisiyatifi" gibi diğer bölgesel iş birliği mekanizmalarıyla iş birliği yaparak bağlantı, yeşil ve dijital dönüşüm, döngüsel ekonomi gibi alanlarda AB'nin hedeflerinin gerçekleşmesine uğraşacaklarını, hibrit tehditlere karşı koyma, siber dayanıklılığı güçlendirme dezenformasyona karşı koyma dahil Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası alanında AB ile iş birliği yapacaklarını, Karadenizdeki ortakları ile istikrar ve güvenliğe yönelik adımlar atacaklarını açıklamışlardır (Ukrayna Devlet Başkanlığı, 2021). Bağlaşık Üçlü sonraki görüşmelerini Brüksel'de AB Doğu Ortaklığı Zirveleri öncesinde 30 Kasım'da Konsey Başkanı Michel'in katılımıyla (Ukrayna Ulusal Haber Ajansı, 2021), 15 Aralık'ta Litvanya Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla gerçekleştirmiştir (Agenda.Ge, 2021bg).

Başbakan Garibaşvili 21-23 Ağustos tarihlerinde Ukrayna'ya hem resmi ziyaret yapmış hem de Kırım Platformu Zirvesine katılarak Ukrayna'ya Kırım davasında desteğini göstermiştir (Agenda.Ge, 2021ac). Kimlikle seyahat olanağı dâhil ilişkileri iyi seviyede olan Gürcistan ve Ukrayna, Saakaşvili'nin yukarıda bahse konu durumu nedeniyle pürüzler yaşamıştır. 12 Kasım'da

Zelensky Garibaşvili'yi telefonla aramış ve ondan Saakaşvili'nin haklarının uluslararası normlara uygun şekilde sağlanmasını ve ailesinin ve Ukraynalı doktorların hapisanede erişmelerine müsaade edilmesini talep etmiştir (Agenda.Ge, 2021av).

Rusya ile İlişkiler

Siyasi anlamda kopuk olan Gürcistan-Rusya ilişkileri ticari anlamda 2012 yılından beri devam etmektedir (Yılmaz, 2021, s. 163).

Gürcistan'ın işgal edilmiş bölgelerin halklarına yönelik insan hakları ihlallerinden dolayı 11 Ağustos 2008 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) açtığı dava, 21 Ocak'ta sonuçlanmış ve Rusya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal eden eylemlerinden dolayı suçlu bulunmuştur (Agenda.Ge, 2021a). Karar Gürcistan'da ve Batı'da zafer olarak algılanırken, Rusya karar sonrası Tskhinvali ile müttefiklik ve entegrasyon prensiplerine dayalı dostane ilişkiler geliştirmeye devam edeceğini açıklamıştır (Agenda.Ge, 2021b).

Rusya Ağustos ayında bir açıklama yaparak, Gürcistan hazır olduğu ölçüde kendilerinin de ilişkileri düzeltmeye hazır olduklarını, Tiflis'te ortak aklın galip geleceğine inandıklarını, Sakaaşvili ile Gürcistan halkını bir tutmadıklarını belirtmiştir (Agenda.Ge, 2021aa).

Aralık ayında Rusya, NATO'dan Ukrayna ve Gürcistan'a üyelik perspektifi veren 2008 yılı kararının iptal edilmesi talebinde bulunmuştur (Kachkachshvili, 2021).

Çin ile İlişkiler

Gürcistan Çin'le olan ilişkilerini geliştirme arzusunun nedenlerinin birincisi, ülkeye KYP Hazar-Karadeniz limanları bağlantısı kapsamında altyapı yatırımı çekmek, ikincisi ise bu yolla Rusya'nın bölgedeki etkisini dengeleyebilmektir (Avdaliani,

2020). 2017'de imzalanan ve ürün çeşitlerinin %90'dan fazlasını kapsamına alan serbest ticaret anlaşmasıyla ilişkilerin hacmi artmıştır (FPRI Eurasia Program, 2019). Ancak, Gürcistan'ın Batı ile özel ilişkileri nedeniyle, Çin'den beklediği doğrudan yatırımlar istenen seviyede gelmemiştir. Ayrıca Çin Gürcistan'ın işgal altındaki topraklarına ilişkin BM'ye sunduğu tasarı önerilerini ortağı Rusya'yı kaybetmemek adına desteklememektedir. Hatta Rusya'nın işgal altındaki bölgelerde yaptığı tatbikatlara katılım sağlamakta (McDermott, 2020), Suriye'deki elçisi işgal edilmiş toprakların sözde Suriye elçileriyle görüşmektedir (Agenda.Ge, 2021bc). Kamu ihalelerini alan Çin şirketlerinin ise siyasetçi ve bürokratları yolsuzluğa yönelten uygulamaları şikâyet konusudur (Avdaliani, 2020). Ayrıca ABD'nin Çin'in muhtemel etkisine karşı Gürcistan üzerinde baskısı bulunmaktadır (FPRI Eurasia Program, 2019). Stratejik Anaklia Derin Su Liman Projesi büyük güçler arasındaki çekişmenin kurbanı olmuştur. Çin-Gürcü konsorsiyumunun alması beklenen proje ihalesi önce devlet eliyle ABD- Gürcü konsorsiyumuna verilmiş, sonra askıya alınmıştır (FPRI Eurasia Program, 2019).

Türkiye ile İlişkiler

8 Şubat 1921'de kurulan ve yüzüncü yılına giren ilişkiler Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, TANAP Doğalgaz Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu gibi jeopolitik projeler sayesinde stratejik ortaklık düzeyindedir. 2016 yılında kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi ikili ilişkilerin geniş kapsamda ele alındığı ana mekanizmadır. Taraflar, ilişkilerini üçlü (Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan) ve dördü (Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan-İran) bölgesel oluşumlar üzerinden de sürdürme ve derinleştirme gayretindedir. 19 Şubat'ta planlanan üçlü toplantı Gürcistan'da Başbakan Gakharia'nın istifası nedeniyle ertelenmiştir (Çetin, 2021). Vizesiz ve pasaportsuz seyahat imkânı iki ülkenin halklarının sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimini kolaylaştırmaya devam etmektedir. Türkiye,

Gürcistan'ın 2007 yılından beri en büyük ticaret ortağıdır ve en fazla doğrudan yatırım yapan ülkelerden biridir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, y.y.).

3 Mart'ta Dışişleri Bakanı Zalkaliani (Tarhan, 2021), 1 Haziran'da ise Başbakan Garibaşvili Ankara'yı ziyaret etmişlerdir. Garibaşvili 9 Ağustos'ta yaptığı bir açıklamada Türkiye ile olan stratejik ortaklığa vurgu yapmış ve Erdoğan'la Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi bir sonraki toplantısının 2021 yılı Aralık ayında yapılmasına karar verdiklerini belirtmiştir (Daily Sabah, 2021). Yıl içerisindeki son temas ise 15 Aralık'ta Bakü'de ticaret bakanları katılımı ile düzenlenen "Üçlü İş Forumu"nda gerçekleşmiştir (Agenda.Ge, 2021bf).

İki ülke arasındaki bilim diplomasisi kapsamında ise Türk Tarih Kurumu ile Sokhumi Devlet Üniversitesi arasında 26-27 Kasım tarihlerinde "Türk-Gürcü İlişkileri Sempozyumu" düzenlenmiştir (TTK, 2021).

BM ile Gündem

Başbakan Garibaşvili, 25 Eylül 2021 tarihinde BM'nin 76'ncı yıl Genel Kurul oturumuna katılmış (Agenda.Ge, 2021ah) ve ülkesinin Tiflis'te yapılacak bir "Barışçıl Komşuluk İnisiyatifi"ne ev sahipliği yapmaya hazır olduğunu ilan etmiştir (Gürcistan Kamu Yayıncılığı, 2021). Garibaşvili ayrıca Glasgow'da yapılan 26'ncı BM İklim Konferansına katılmış ve Gürcistan'ın iklim hedeflerine bağlılığını belirtmiştir (Interpress Haber Ajansı, 2021). Gürcistan'ın BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine yönelik BM kurumları ile faaliyetleri, 2020 yılında olduğu gibi devam etmektedir (Yılmaz, 2021, s. 160).

AGİT Kapsamında İlişkiler

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bünyesinde kurulmuş olan "Gürcistan'ın Dostları Grubu" (15 ülke) sene

içerisinde Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunan, Rusya'nın işgalini, insan hakları ihlalini ve hudutlaştırma faaliyetlerini kınayan, AIHM kararını destekleyen açıklamalarda bulunmuştur (Agenda.Ge, 2021ab, 2021ba; Norveç AGİT Daimi Delegasyonu, 2021). Ayrıca, AGİT Ekim ayındaki yerel seçimlere toplam 392 kişinin görev yaptığı bir seçim gözlemci misyonu görevlendirmiştir (OSCE, 2021b).

Savunma ve Askeri Faaliyetler

Gürcistan meclis tarafından 37 bin asker ile sınırlandırılmış olan kısıtlı savunma imkanlarına rağmen (Agenda.Ge, 2020a) 2021 yılında da NATO, AB ve ikili ve bölgesel ilişkiler kapsamındaki misyon, eğitim ve tatbikat faaliyetlerine katılım ve katkı sağlamıştır.

Gürcistan sona eren NATO Kararlı Destek Misyonunda görevli taburunu Mayıs 2021 ayında çekmiştir (Agenda.Ge, 2021ad). 2004'ten beri Afganistan'da 32 Gürcü asker yaşamını yitirmiş ve 300'den fazlası yaralanmıştır. Tiflis Havaalanı NATO'nun Askeri Ulaştırma Teşkilatı tarafından Afganistan'dan çekilme sürecinde ve Kabil'den sivillerin tahliyesi çalışmalarında bir güzergâh istasyonu olarak yaklaşık 2500 kişinin tahliyesinde kullanılmıştır (Agenda.Ge, 2021ad).

Gürcistan ayrıca, AB'nin Merkezi Afrika Cumhuriyeti Askeri Eğitim Misyonuna Ocak 2017'den beri güçlendirilmiş bir takım kadar kuvvetle yaptığı katkıyı rotasyonlarla devam ettirmektedir (Gürcistan Savunma Bakanlığı, 2021).

Gürcistan ilk defa bir ev sahibi ülke olarak ABD Özel Kuvvetler Avrupa Komutanlığının senelik özel kuvvetler tatbikatı olan Trojan Footprint'in 2021 serisine katılmıştır. Tatbikat 3-14 Mayıs 2021 tarihleri arasında Almanya, İspanya, Ukrayna, BK, Bulgaristan, Karadağ, Kuzey Makedonya, ABD ve Gürcistan özel kuvvetlerinin katılımı ile Gürcistan, Romanya, Bulgaristan,

Karadağ ve Kuzey Makedonya'da çeşitli yerlerde Karadeniz bölgesine yönelik icra edilmiştir (Civil.Ge, 2021a).

Gürcistan çok uluslu deniz, hava ve kara askeri tatbikatı olan ve ABD ve Ukrayna'nın ev sahipliğinde Ukrayna'da 28 Haziran-10 Temmuz tarihleri arasında icra edilen See Breeze 2021 tatbikatına bir piyade takımı, özel kuvvetlerden bir dalış timi ve iki sahil güvenlik botu ve iki karargâh personeli ile katılmıştır. Tatbikat 1997 yılından beri en geniş katılımı (31 ülkeden 5000 asker, 32 gemi, 40 uçak ve 18 özel kuvvet ve dalış takımı) icra edilmiştir (Civil.Ge, 2021f).

ABD ve Gürcistan liderliğinde iki senede bir yapılan çok uluslu Agile Spirit tatbikatının 2021 yılı tekrarı 26 Temmuz-6 Ağustos tarihlerinde 15 ülkeden 2550 personelin katılımı ile icra edilmiştir (Civil.Ge, 2021h) Tatbikata Gürcistan'dan 1600, ABD'den 700 asker katılırken, 250 asker ise BK, Ukrayna, Polonya, Romanya, Türkiye, Letonya, Estonya, Almanya, Azerbaycan, İspanya, Kanada, İtalya ve Litvanya silahlı kuvvetlerinden katılmıştır. Tatbikatta Gürcistan'daki birçok askeri üs, eğitim ve havaalanı kullanılarak komuta, karargâh, hava indirme ve atışlı eğitim faaliyetleri icra edilmiştir.

NATO kapsamında ise Maple Arch 2021 bilgisayarlı komuta yeri tatbikatı icra edilmiştir. Kanada'nın mentörlüğünde 17-27 Kasım 2021 tarihlerinde NATO-Gürcistan Müşterek Eğitim ve Değerlendirme Merkezinde icra edilen tatbikata yedi ülkeden (Bulgaristan, Kanada, Gürcistan, Kuzey Makedonya, Litvanya, Polonya ve Ukrayna) toplam 350 asker katılmıştır (Agenda.Ge, 2021ay).

Rusya tehdidine karşı olan desteği gösteren mavi diplomasi kapsamında NATO ve ABD 2021 yılı içerisinde de Gürcistan'a liman ziyaretleri gerçekleştirmiş ve Gürcistan Sahil Güvenlik birimleriyle eğitim ve tatbikat icra etmişlerdir. 5-6 Şubat'ta ABD donanma güdümlü füze destroyer gemisi USS Donald Cook (DDG 75) (Civil.Ge, 2021b) ve 4 Mayıs'ta (2008'den beri ilk defa)

ABD Sahil Güvenlik devriye botu USCGC Hamilton Batum limanını (Phoneix, 2021), 15-18 Mart'ta NATO Daimi Deniz Görev Grubunun dört gemisi (Cristobal Colon-İspanya, Smeli-Bulgaristan, Regina-Maria, Kemalreis-Türkiye) Poti limanını bu maksatla ziyaret etmişlerdir (Agenda.Ge, 2021ay).

Ekonomi ve Kalkınma

Rakamlarla Ekonomi

Dünya Bankası raporuna göre Gürcistan'ın 2021 yılında %6, 2022'de ve 2023'te %5 büyümesi beklenmektedir (Dünya Bankası, 2021, s. 71). Ekonomi, sağlık ve insan kapitalini geliştirme anlamında Gürcistan, Dünya Bankası yetkililerince övgüye değer reformları gerçekleştirdiği nedeniyle tebrik edilmiştir (Agenda.Ge, 2021ar). Gürcistan'ın kendi verilerine göre ise Ekim sonu itibarıyla 10 aylık büyüme performansı ortalama % 10,5 olmuştur (GEOSTAT, 2021c). Yabancı doğrudan yatırım rakamlarında 2021 üçüncü çeyrek itibarıyla toplam yaklaşık 728 milyon dolar olan yatırımlarda Birleşik Krallık 290 milyon dolarla birinci (%40), Hollanda 105 milyon dolarla ikinci (%14), Çekya 81 milyon dolarla üçüncü (%11), Türkiye 75 milyon dolarla dördüncü (%11) ve Rusya 53 milyon dolarla beşinci (%7) sırada yer almaktadır (GEOSTAT, 2021f).

2021 üçüncü çeyrek itibarı ile 15 yaş üzeri için Gürcistan'da iş gücüne katılım ve işsiz oranı kadınlarda %42'ye %16.6, erkeklerde ise %64.7'ye %21.7'dir. İş aramayanlarla birlikte bakıldığında 2020 yılında ortaya çıkan birleşik işsiz oranının % 40'lara vardığı, iş gücüne katılanlar içinde oranın %18.5 olduğu anlaşılmaktadır (GEOSTAT, 2021a). 2021 Kasım ayı itibarıyla yıllık TÜFE %12.5'tir ve bir önceki seneye göre artış %8.6 olmuştur (GEOSTAT, 2021e). Artıştaki en fazla pay %32.16 ile gıda fiyatlarından kaynaklanmıştır.

Ülkenin ihracatının yıl sonu ile 3.5 milyar dolar, ithalatının ise 8 milyar dolar olması beklenmektedir. İhracatta en büyük üç

ortağı 493 milyon dolarla (%14 Çin), 440 milyon dolarla (%12) Rusya ve 246 milyon dolarla (%7) Türkiye'dir (GEOSTAT, 2021d). İthalatta en büyük üç ortağı ise 1.418 milyar dolarla (%17.8) Türkiye, 812 milyon dolarla (%10,2) Rusya ve 705 milyon dolarla (%8.9) Çin'dir (GEOSTAT, 2021i).

Kişi başı GSMH 2020 yılı sonu itibarıyla 4255 dolar açıklanmış olup, 2021 yılı için da benzer bir rakamın çıkması beklenmektedir (GEOSTAT, 2021g). 2021'de üretime katkı yapan sektörler %14.8 ile ticaret, %11.7 ile gayri menkul, %10.7 ile imalat, %8.7 ile inşaat, %8.3 ile ziraat, ormancılık ve balıkçılık, %7.5 ile kamu harcamaları, savunma, zorunlu sosyal güvenlik, %6.1 ile ulaştırma ve depolama ve %5.1 ile finans ve sigorta faaliyetleri olmuştur (GEOSTAT, 2021h).

Ülkede ilaç fiyatlarında yıl içerisinde yaşanan aşırı artışlar üzerine hükümet ilaç endüstrisi ile ilaç fiyatlarını düzenleme konusunda müzakere edileceğini ve Rekabet Kurumu sayesinde de ilaç pazarının izleneceğini açıklamıştır (Agenda.Ge, 2021ai).

Sürdürülebilir Kalkınma Çabaları

Altıncısı yayınlanan Sürdürülebilir Kalkınma Raporunda (2021) Gürcistan sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından değerlendirildiğine 72.2 puanla 165 ülke arasında 56'ncı olmuş ve 2020'ye göre iki basamak yukarı çıkmıştır (Sachs vd., 2021, s. 222) Eğitim alanında gösterdiği ilerleme ile dünyada ilk 30, Avrupa'da ise ilk 10 arasına girmiştir. Kurumlar vergisi kaleminde dünyanın en iyi sonuçlarını elde etmiştir. Mülkiyet hakları konusunda Avrupa'da 14'üncü sırada yer almıştır. Ancak cinsiyet eşitliği, gelirin yeniden dağıtımı, su altında hayat, karada hayat hedeflerinde büyük sıkıntıların devam ettiği raporda belirtilmektedir. Ayrıca Küresel Yolsuzluk Endeksinde Gürcistan 2020 yılına göre 9 sıra atlayarak 196 ülke arasında, 9 NATO ve AB üyesi ülkeyi de geride bırakarak, 41. sıraya yükselmiş ve 100 üzerinden 33.26 puan alarak yolsuzluk riski "düşük" ülke olarak kayıtlara geçmiştir (Agenda.Ge, 2021at).

2021 Kasım ayında yayımlanan 2020 verilerine göre Gürcistan'da AR-GE için 58 kurum 148.2 milyon dolar harcamış ve bu amaçla %67.4'ü doktora dereceli 14.5 bin civarında personel istihdam etmiştir. AR-GE'de en büyük payları %23,3 ile sosyal bilimler, % 19.5 ile beşeri bilimler ve sanat, %19.2 ile fen bilimleri, %17.8 ile mühendislik ve teknoloji ve %15,2 ile tıp ve sağlık bilimleri, en düşük payı da %4 ile ziraat ve veterinerlik almıştır (GEOSTAT, 2021b).

Almanya Gürcistan'la biyo-çeşitliliği koruyacak projeler için 24 milyon avroluk ve mevcut 12 adet doğa koruma alanının giderlerini finanse etmek için ise 40 milyon avroluk hibe anlaşması imzalamıştır (Agenda.Ge, 2021a).

Sonuç

2021 yılında Gürcistan iç siyasetine muhalefetin ve Saakaşvili'nin boykot ve eylemleri damga vurmuştur. Muhalefetin direktmesine Batı'nın destek çıkmasıyla hükümet reformlara yönelik birtakım tavizlerde bulunmuştur. AB sayesinde sorunlar kısa bir süre de olsa meclis çatısı altına çekilse de yerel seçimlerin sonucunun kabul edilmemesi, Saakaşvili'nin açlık grevi ve mahkemesi nedeniyle muhalefet eylemlerine devam etmiştir. Yine de Nisan'da imzalanan uzlaşma metni üzerinde reformları gerçekleştirecek meclis çalışmaları devam etmektedir.

Rakamlar ekonomide büyüme ve iyileşmeyi işaret etmekte ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik hükümet programı çalkantılı iç siyasete rağmen başarıyla devam etmektedir. Bunun en güzel örneği eğitim alanında kaydedilen ilerlemedir.

Gürcistan en büyük ticaret hacmine sahip olduğu Türkiye'nin "bölgesel iş birliği platformu" girişimine Rusya'nın da olması nedeniyle katılmamakla birlikte bölgesel politikalar kapsamında Ermenistan ve Azerbaycan arasında barış arabuluculuğu yaparak ve Moldova ve Ukrayna ile "Bağlaışık Üçlü" girişimini

başlatarak öne çıkmaya çalışmaktadır. Batı'ya entegrasyon kapsamında NATO ve AB ile olan kurumsal birlikteliğini düzenli bir şekilde yürütmektedir. Rusya hibrit tehdidi karşısında NATO, AB ve ABD ile birlikte toplumsal, ekonomik, siber ve siyasi "dayanıklılığı" artıracak faaliyetlere devam etmektedir.

Kaynakça

- AB Dış İlişkiler Servisi. (2021, Nisan 18). *A way ahead for Georgia*.
https://eeas.europa.eu/sites/default/files/210418_media_tion_way_ahead_for_publication_0.pdf.
- AB Konseyi. (2021, Mart 16). *Joint press release following the 6th Association council meeting between the European Union and Georgia - Consilium*.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/16/joint-press-release-following-the-6th-association-council-meeting-between-the-european-union-and-georgia/>.
- ABD Dış İşleri Bakanlığı. (2021, Haziran). *Foreign Assistance Fact Sheet-Georgia*. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Georgia_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet_8-26-2021_Accessible.pdf.
- Agenda.Ge. (2018, Aralık 26). *De facto South Ossetia restricts crossing of so called border with the rest of Georgia*.
<https://www.agenda.ge/en/news/2018/2763>.
- Agenda.Ge. (2020a, Aralık 18). *Georgian Defence Forces capacity to be kept at 37,000 servicemembers for 2021*.
<https://agenda.ge/en/news/2020/3958>.
- Agenda.Ge. (2020b, Aralık 20). *EUMM Georgia mission extended until December 2022*.
<https://agenda.ge/en/news/2020/3970>.
- Agenda.Ge. (2021a, Ocak 21). *Georgia wins August war case against Russia in ECHR*.
<https://agenda.ge/en/news/2021/167>.
- Agenda.Ge. (2021b, Ocak 21). *Russia reacts to Georgia's victory*

- in the 2008 war case: 'Russia proactively supports S. Ossetia in its efforts to build a democratic state'.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/169>.
- Agenda.Ge. (2021c, Ocak 23). *Georgian, Azerbaijani FMs discuss regional situation in phone conversation.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/183>.
- Agenda.Ge. (2021d, Ocak 23). *Georgian FM hosts Armenian counterpart in Kakheti.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/185>.
- Agenda.Ge. (2021e, Şubat 18). *Georgian PM Giorgi Gakharia resigns.* Agenda.ge.
<https://www.agenda.ge/en/news/2021/434>.
- Agenda.Ge. (2021f, Mart 5). *Georgian and Armenian citizens to cross the border via ID cards.*
<https://agenda.ge/en/news/2020/674>.
- Agenda.Ge. (2021g, Mart 17). *EU reiterates 'Georgian elections were competitive' amid opposition's demands for repeat elections.* <https://agenda.ge/en/news/2021/707>.
- Agenda.Ge. (2021h, Nisan 16). *Ruling party signs EU proposal amid political tension: 'it's opposition's turn'.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1019>.
- Agenda.Ge. (2021i, Nisan 18). *Renewed EU-backed compromise: early elections in 2022 if ruling party gets less than 43% in upcoming local elections.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1032>.
- Agenda.Ge. (2021j, Nisan 21). *MEPs welcome signing of EU-mediated proposal by majority of Georgian parties.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1070>.
- Agenda.Ge. (2021k, Nisan 21). *President Zurabishvili to pardon Mtavari-TV co-founder Rurua on April 27.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1067>.
- Agenda.Ge. (2021l, Nisan 21). *US Department of State urges all Georgian opposition parties to sign EU proposal.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1057>.
- Agenda.Ge. (2021m, Nisan 22). *NATO Sec-Gen welcomes agreement between political forces in Georgia.*

- <https://agenda.ge/en/news/2021/1080>.
- Agenda.Ge. (2021n, Nisan 27). *President pardons co-founder of Mtavari TV Rurua as opposition enters parliament.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1128>.
- Agenda.Ge. (2021o, Nisan 28). *EU Delegation calls on all elected MPs join the EU-mediated agreement.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1130>.
- Agenda.Ge. (2021p, Nisan 28). *Signatories of EU-mediated agreement call on other opposition politicians to ‘consolidate efforts’ to make ruling party fulfill obligations.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1141>.
- Agenda.Ge. (2021q, Mayıs 8). *EU delegation to Georgia: 40,000 GEL bail posted to release UNM chair Nika Melia.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1221>.
- Agenda.Ge. (2021r, Mayıs 10). *Court accepts UNM leader Melia’s release after EU posts bail.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1236>.
- Agenda.Ge. (2021s, Mayıs 17). *Georgia, Ukraine, Moldova boost partnership for EU integration.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1307>.
- Agenda.Ge. (2021t, Mayıs 20). *Lelo opposition party submits bill to delay election of new judges.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1348>.
- Agenda.Ge. (2021u, Mayıs 29). *Parliamentary opposition on the amnesty bill concerning the June 2019 protests.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1446>.
- Agenda.Ge. (2021v, Mayıs 30). *UNM to enter parliament after six-month political standoff.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1453>.
- Agenda.Ge. (2021w, Haziran 17). *High Council of Justice selects candidates for Supreme Court despite calls for moratorium.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1644>.
- Agenda.Ge. (2021x, Temmuz 16). *US DoS calls on Georgian gov’t to suspend appointment of judges to Supreme Court.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/1991>.
- Agenda.Ge. (2021y, Temmuz 28). *Ruling Georgian Dream leaves*

- EU-mediated agreement.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2131>.
- Agenda.Ge. (2021z, Temmuz 29). *Int'l community criticises ruling party's withdrawal from EU-mediated agreement.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2145>.
- Agenda.Ge. (2021aa, Ağustos 6). *Russia ready to restore ties with Georgia 'to the extent Tbilisi is ready'.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2235>.
- Agenda.Ge. (2021ab, Ağustos 12). *OSCE Group of Friends of Georgia: We reaffirm our full support for Georgia's sovereignty, territorial integrity.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2314>.
- Agenda.Ge. (2021ac, Ağustos 23). *PM Garibashvili on Crimean Platform Summit: "We must remind the world that Crimea is Ukraine".* <https://agenda.ge/en/news/2021/2404>.
- Agenda.Ge. (2021ad, Ağustos 26). *Tbilisi airport used as way station in evacuation of people from Kabul.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2439>.
- Agenda.Ge. (2021ae, Eylül 2). *UNM to sign EU-mediated agreement after months of refusal to do so, ruling party calls step 'funny'.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2498>.
- Agenda.Ge. (2021af, Eylül 7). *Civil activists protest amnesty bill for June 2019 rallies amid its adoption.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/2563>.
- Agenda.Ge. (2021ag, Eylül 7). *EU, US say parliament's failure to approve amendment on prosecutor general 'yet another broken promise'.* <https://agenda.ge/en/news/2021/2564>.
- Agenda.Ge. (2021ah, Eylül 25). *Georgian PM at UN General Assembly: we will not rest until we achieve EU, NATO membership.* <https://agenda.ge/en/news/2021/2802>.
- Agenda.Ge. (2021ai, Ekim 18). *Georgia-US sign new defense agreement, marking 'new phase' in security cooperation.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3173>.
- Agenda.Ge. (2021aj, Ekim 31). *Ex-pm, For Georgia leader Gakharia: 'These elections were neither free, nor fair'.*

- <https://agenda.ge/en/news/2021/3368>.
- Agenda.Ge. (2021ak, Ekim 31). *ISFED: run-offs were a ‘missed opportunity’ for Georgian democracy.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3359>.
- Agenda.Ge. (2021al, Ekim 31). *Opposition: election results ‘void,’ action plan to be announced.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3363>.
- Agenda.Ge. (2021am, Ekim 31). *OSCE/ODIHR, EP: Georgian election run-offs ‘competitive, well-organized,’ but polarized.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3361>.
- Agenda.Ge. (2021an, Ekim 31). *Run-off election results: ruling party wins in 19 out of 20 municipalities.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3358>.
- Agenda.Ge. (2021ao, Ekim 31). *TI Georgia: violations could have ‘seriously impacted’ election results.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3360>.
- Agenda.Ge. (2021ap, Kasım 1). *Saakashvili urges opposition to leave MP seats.* <https://agenda.ge/en/news/2021/3379>.
- Agenda.Ge. (2021aq, Kasım 2). *Central Election Commission: recount of ballots did not affect results of election run-offs.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3391>.
- Agenda.Ge. (2021ar, Kasım 5). *World Bank official: Georgia can be strong leader globally in regional connectivity, integration.* <https://agenda.ge/en/news/2021/3690>.
- Agenda.Ge. (2021as, Kasım 9). *German Ambassador, Georgian Finance Minister sign €5.24 mln grant agreement.*
<https://www.agenda.ge/en/news/2021/3505>.
- Agenda.Ge. (2021at, Kasım 10). *Global Corruption Index 2021: Georgia ranks ahead of nine EU, NATO states.*
<https://www.agenda.ge/en/news/2021/3517>.
- Agenda.Ge. (2021au, Kasım 10). *Several opposition activists detained at UNM rallies in Tbilisi.*
<https://www.agenda.ge/en/news/2021/3511>.
- Agenda.Ge. (2021av, Kasım 12). *Georgian PM, Ukrainian president discuss Saakashvili issue on phone.*
<https://www.agenda.ge/en/news/2021/3550>.

- Agenda.Ge. (2021aw, Kasım 14). *UNM member Baramidze, opera singer Burchuladze announce hunger strike in support of Saakashvili.*
<https://www.agenda.ge/en/news/2021/3573>.
- Agenda.Ge. (2021ax, Kasım 18). *GD head: 'fake' conclusion on Saakashvili's health may cause legal problems for public advocate.* <https://agenda.ge/en/news/2021/3634>.
- Agenda.Ge. (2021ay, Kasım 18). *Georgia hosting Maple Arch 21 multinational defence drills.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3638>.
- Agenda.Ge. (2021az, Kasım 29). *Saakashvili in court: I'm the creator of the modern Georgian state, my imprisonment is a shame.* <https://agenda.ge/en/news/2021/3764>.
- Agenda.Ge. (2021ba, Aralık 4). *OSCE Group of Friends reaffirms full support for Georgia's sovereignty, territorial integrity; hold Russia accountable.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3823>.
- Agenda.Ge. (2021bb, Aralık 8). *Ex-pres. Saakashvili unable to attend court on Dec 9 for health reasons.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3872>.
- Agenda.Ge. (2021bc, Aralık 12). *Georgian MFA, Chinese ambassador discuss alleged meeting between Chinese, de facto Abkhaz diplomats.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3910>.
- Agenda.Ge. (2021bd, Aralık 13). *MFA condemns use of Georgian flag at so-called 3+3 regional platform in Moscow.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3924>.
- Agenda.Ge. (2021be, Aralık 14). *Ruling party head: 'reconciliation' with UNM possible if they admit to crimes, leave politics.* <https://agenda.ge/en/news/2021/3931>.
- Agenda.Ge. (2021bf, Aralık 15). *Georgian economy minister: Turkey is Georgia's top trading partner, exports increased by 66%.* <https://agenda.ge/en/news/2021/3941>.
- Agenda.Ge. (2021bg, Aralık 15). *PM Garibashvili at EaP Summit: Georgia "diligent" on its EU integration path.*
<https://agenda.ge/en/news/2021/3950>.

- AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi. (2020). *Georgia Parliamentary Elections 31 October 2020 Interim Report*.
https://www.osce.org/files/f/documents/7/9/467364_0.pdf.
- Avdaliani, E. (2020, Ekim 21). *A Chill in Georgia-China Relations* | CEPA. CEPA. <https://cepa.org/a-chill-in-georgia-china-relations/>.
- Azeri Basın Ajansı. (2021, Eylül 30). *The 8th meeting of the Joint Intergovernmental Commission on Economic Cooperation between Azerbaijan and Georgia was held*.
<https://apa.az/en/xeber/foreign-politics/the-8th-meeting-of-the-joint-intergovernmental-commission-on-economic-cooperation-between-azerbaijan-and-georgia-was-held-358901>.
- BTI. (2020). *BTI 2020 Country Report Georgia*. https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_GEO.pdf
- Chobanova, B., ve Antonenko, O. (2020, Aralık 11). *Why Southern Gas Corridor is a chance for energy efficiency?* – EURACTIV.com.
<https://www.euractiv.com/section/azerbaijan/opinion/why-southern-gas-corridor-is-a-chance-for-energy-efficiency/>
- CIA. (2021, Kasım 19). *Georgia - The World Factbook*.
<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/georgia/>
- Civil.Ge. (2021a, Ocak 19). *Geneva Talks Co-Chairs Visit Tbilisi, Sokhumi, Tskhinvali* – Civil.ge.
<https://civil.ge/archives/455491>
- Civil.Ge. (2021b, Şubat 5). *U.S. Navy Destroyer Makes Port Call in Batumi* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/395792>
- Civil.Ge. (2021c, Mart 27). *52nd Round of Geneva International Discussions* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/408892>
- Civil.Ge. (2021d, Mayıs 13). *Tskhinvali Leader Visits Donetsk, Luhansk* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/419480>

- Civil.Ge. (2021e, Haziran 13). *Georgia-U.S. Mediation: Azerbaijan Swaps 15 Armenian Captives for Mine Maps* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/427221>
- Civil.Ge. (2021f, Haziran 29). *Georgia Participates in Sea Breeze 2021 Exercise* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/429778>
- Civil.Ge. (2021g, Temmuz 1). *53rd Round of Geneva International Discussions* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/430086>
- Civil.Ge. (2021h, Temmuz 26). *Multinational Agile Spirit Drills Begin in Georgia* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/433887>
- Civil.Ge. (2021i, Eylül 8). *Armenian PM Visits Tbilisi* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/439437>
- Civil.Ge. (2021j, Eylül 9). *Tskhinvali Leader in Donbas: “We Fight for Russian World”* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/439581>
- Civil.Ge. (2021k, Ekim 10). *Georgian, Armenian Prime Ministers Meet in Yerevan* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/447281>
- Civil.Ge. (2021l, Ekim 15). *54th Round of Geneva International Discussions* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/448076>
- Civil.Ge. (2021m, Ekim 25). *Complicated: Guide to Saakashvili’s Jail Controversy* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/448673>
- Civil.Ge. (2021n, Kasım 3). *Georgian Defense Minister Visits Armenia* – Civil.ge. <https://civil.ge/archives/452709>
- Çetin, Ş. (2021, Şubat 18). *Turkey-Azerbaijan-Georgia trilateral meeting postponed.* AA. <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-azerbaijan-georgia-trilateral-meeting-postponed/2149152>
- Daily Sabah. (2021, Ağustos 9). *“Georgia attaches great importance to ties with Turkey”.* <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/georgia-attaches-great-importance-to-ties-with-turkey>
- DF Watch. (2020, Aralık 10). *Georgians in Gali welcome the partial opening of Enguri Bridge, but want it opened in both directions* - Democracy & Freedom Watch.

<https://dfwatch.net/georgians-in-gali-welcome-the-partial-opening-of-enguri-bridge-but-want-it-opened-in-both-directions-54444>

- Dünya Bankası. (2021). *Global Economic Prospects*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35647/9781464816659.pdf>
- EUMMGeorgia. (2021, Kasım 18). *103rd Incident Prevention and Response Mechanism meeting takes place in Ergneti - EUMM GEORGIA*. https://www.eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/37102/?year=2021&month=11
- FPRI Eurasia Program. (2019). *On the Faultline: Georgian Relation with China and the West*. <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2019/09/on-the-fault-line.pdf>
- FreedomHouse. (2021). *Georgia: Freedom in the World 2021 Country Report*. <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2021>
- GeorgiaToday. (2021, Mayıs 6). *Garibashvili Assesses his Visit to Azerbaijan as Fruitful - Georgia Today*. <https://georgiatoday.ge/8482-2/>
- GEOSTAT. (2021a). *Employment and Unemployment*. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/683/Employment-Unemployment>
- GEOSTAT. (2021b). *Survey of R&D in Higher Education Institutions and in Scientific Institutions*. www.geostat.ge
- GEOSTAT. (2021c). *Rapid Estimates of Economic Growth 2021 October*. www.geostat.ge
- GEOSTAT. (2021d, Aralık). *Domestic Exports - National Statistics Office of Georgia*. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/639/domestic-exports>
- GEOSTAT. (2021e). *Inflation Rate In Georgia 2021 November*. www.geostat.ge
- GEOSTAT. (2021f). *Foreign Direct Investments 2021 3rd Quarter*.

- www.geostat.ge
- GEOSTAT. (2021g, Aralık 10). *Gross Domestic Product (GDP) - National Statistics Office of Georgia*. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/23/gross-domestic-product-gdp>
- GEOSTAT. (2021h, Aralık 10). *Gross Domestic Product (GDP) Share - National Statistics Office of Georgia*. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/23/gross-domestic-product-gdp>
- GEOSTAT. (2021i, Aralık 10). *Import - National Statistics Office of Georgia*. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/638/import>
- GEOSTAT. (2021j, Aralık 13). *Population and Demography - National Statistics Office of Georgia*. <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/316/population-and-demography>
- Ghazanchyan, S. (2021, Aralık 10). *Moscow hosts first meeting of 3+3 platform - Public Radio of Armenia*. <https://en.armradio.am/2021/12/10/moscow-hosts-first-meeting-of-33-platform/>
- Government of Georgia. (y.y.). *Government of Georgia - Regions of Georgia*. Tarihinde 02 Ocak 2021, adresinden erişildi http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=227
- Güney Osetya Cumhuriyeti Devlet Haber Ajansı. (2021, Haziran 2). *South Ossetia will open its Embassy in Syria by the end of the year*. <https://cominf.org/en/node/1166536798>
- Gürcistan Hükümeti. (2021, Aralık 8). *Prime Minister's meeting with Armenian Chief of Police*. http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=557&info_id=80928
- Gürcistan Kamu Yayıncılığı. (2021, Eylül 25). *PM Garibashvili to propose Peaceful Neighborhood Initiative to promote stability in Caucasus region - 1TV*. <https://1tv.ge/en/news/pm-garibashvili-to-propose-peaceful-neighborhood-initiative-to-promote-stability-in->

- caucasus-region/
Gürcistan Savunma Bakanlığı. (y.y.). *NATO-Georgia Cooperation*.
Tarihinde 28 Aralık 2020, adresinden erişildi
<https://mod.gov.ge/en/page/38/nato-georgia-cooperation>
- Gürcistan Savunma Bakanlığı. (2021, Eylül 24). *Reinforced Platoon of National Guard left for the Central Africa - News*.
<https://mod.gov.ge/en/news/read/8431/reinforced-platoon-of-national-guard-left-for-the-central-africa>
- Huseynov, V. (2021, Ocak 12). *A Stability Pact for the South Caucasus* – *EURACTIV.com*.
<https://www.euractiv.com/section/azerbaijan/opinion/a-stability-pact-for-the-south-caucasus/>
- İbrahimov, M. (2020, Aralık). *New Geopolitical Reality in the South Caucasus: “Six-Party Platform”*.
https://aircenter.az/uploads/files/lavrina_december.pdf
- Interpress Haber Ajansı. (2021, Kasım 1). *Irakli Garibashvili: Georgia looks forward to bold and visionary outcomes from COP26 that will dramatically advance our collective climate ambition and help us build back from the pandemic | News agency* «Interpressnews».
<https://www.interpressnews.ge/en/article/116555-irakli-garibashvili-georgia-looks-forward-to-bold-and-visionary-outcomes-from-cop26-that-will-dramatically-advance-our-collective-climate-ambition-and-help-us-build-back-from-the-pandemic/>
- JAMnews. (2021a). *Georgia has 4th highest Covid death rate in the world in a week. Armenia comes the 9th, Azerbaijan - the 41th - JAMnews*. <https://jam-news.net/coronavirus-in-the-caucasus-news-statistics-armenia-azerbaijan-georgia-north-caucasus-diseases-deaths-histories-photos-videos/>
- JAMnews. (2021b). *Georgian Church commented on vaccination, condemned anti-vax priests*. <https://jam-news.net/georgian-church-it-is-unacceptable-for-clergymen-to-prevent-believers-from-getting-vaccinated/>
- Kachkachshvili, D. (2021, Aralık 11). *Georgia condemns Russia's*

- demand over rescinding NATO pledge to admit Ukraine, Georgia.* <https://www.aa.com.tr/en/world/georgia-condemns-russia-s-demand-over-rescinding-nato-pledge-to-admit-ukraine-georgia/2445139>
- Kaleji, V. (2021, Haziran 16). *Iran and the 3+3 Regional Cooperation Format in the South Caucasus: Strengths and Weaknesses* - Jamestown. <https://jamestown.org/program/iran-and-the-33-regional-cooperation-format-in-the-south-caucasus-strengths-and-weaknesses/>
- Kaya, N. E. (2020, Aralık 31). *Trans Adriyatik Boru Hattı'nda ticari gaz akışı başladı.* <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/trans-adriyatik-boru-hattinda-ticari-gaz-akisi-basladi-/2094835>
- Kogan, E. (2020, Kasım 17). *United States-Georgia Charter on Strategic Partnership: Defense and Security | Middle East Institute.* <https://www.mei.edu/publications/united-states-georgia-charter-strategic-partnership-defense-and-security>
- Lomsadze, G. (2010, Kasım 4). *Georgia: Using the North Caucasus to Give Russia a Taste of Its Own Medicine? | Eurasianet.* <https://eurasianet.org/georgia-using-the-north-caucasus-to-give-russia-a-taste-of-its-own-medicine>
- McDermott, R. (2020, Eylül 23). *Kavkaz 2020 Rehearses Joint Operations Against Future Adversaries - Jamestown.* <https://jamestown.org/program/kavkaz-2020-rehearses-joint-operations-against-future-adversaries/>
- Mehdiyev, M. (2021, Kasım 1). *President Erdogan Calls for Cooperation to Achieve Lasting Peace in South Caucasus - Caspian News.* <https://caspiannews.com/news-detail/president-erdogan-calls-for-cooperation-to-achieve-lasting-peace-in-south-caucasus-2021-11-1-0/>
- NATO. (2021, Ocak 22). *Joint press point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of Georgia, Salome Zourabichvili.*

https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_180793.htm?selectedLocale=en

Norveç AGİT Daimi Delegasyonu. (2021, Nisan 15). *Joint Statement of the GoF of Georgia on the ECHR judgment in the case Georgia vs. Russia - Norway and the OSCE*. <https://www.norway.no/en/missions/osce/norway-and-the-osce/statements/statements-with-norwegian-alignment-2021/joint-statement-group-of-friends-of-georgia-on-the-echr-judgment-in-the-case-georgia-vs.-russia/>

Office Of The State Minister Of Georgia For Reconciliation And Civil Equality. (y.y.). *Geneva International Discussions*. Tarihinde 27 Aralık 2020, adresinden erişildi <https://smr.gov.ge/en/page/26/geneva-international-discussions>

OSCE. (2021a). *Georgia-Local Elections, 2 October 2021 Statement Of Preliminary Findings And Conclusions Preliminary Conclusions*. <https://www.osce.org/odihr/elections/georgia/499468>

OSCE. (2021b). *Local Elections, 2 and 30 October 2021 | OSCE*. (2021, Kasım). <https://www.osce.org/odihr/elections/georgia/496309>

Phoneix, S. (2021, Mayıs 4). *U.S. Coast Guard conducts port visit in Batumi, Georgia > U.S. Naval Forces Europe-Africa / U.S. 6th Fleet > News*. <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2594342/us-coast-guard-conducts-port-visit-in-batumi-georgia/>

REUTERS. (2021, Ekim 3). *Georgia ruling party wins local election after arrest of ex-president | Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/georgia-ruling-party-takes-lead-local-voting-amid-political-crisis-2021-10-03/>

RFE/FL. (2021, Mayıs 20). *Abkhazia Separatist Leader Meets Syrian President In Damascus*. <https://www.rferl.org/a/abkhazia-separatist-leader-meets-syrian-president-assad-georgia/31265535.html>

- RFE/RL. (1998, Haziran 23). *Caucasus Report: June 23, 1998*.
<https://www.rferl.org/a/1342041.html>
- Ruhadze, B. N. (2020, Aralık 17). *The Regional Geopolitical Sextet - Georgia Today on the Web*.
<http://georgiatoday.ge/news/23353/The-Regional-Geopolitical-Sextet->
- Sachs, J. D., vd. (2021). *Sustainable Development Report 2021*.
<https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/2021-sustainable-development-report.pdf>
- Stronski, P. (2021, Mart 8). *Georgia's Political Crisis Puts Its Democratic Future in Doubt*. World Politics Review.
<https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29474/georgia-s-political-crisis-puts-its-democratic-future-in-doubt>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (y.y.). *Türkiye - Gürcistan Siyasi İlişkileri / T.C. Dışişleri Bakanlığı*. Tarihinde 27 Aralık 2020, adresinden erişildi <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-gurcistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- Tarhan, M. (2021, Mart 3). *Gürcistan Dışişleri Bakanı Zalkaliani: Hazar bölgesindeki iş birliğimiz bütün bölge için çok önemli*.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gurcistan-disisleri-bakani-zalkaliani-hazar-bolgesindeki-is-birligimiz-butun-bolge-icin-cok-onemli/2163465>
- Tehran Times. (2021, Ocak 26). *Zarif: Iran seeking to form six-party union in the Caucasus region*.
<https://www.tehrantimes.com/news/457391/Zarif-Iran-seeking-to-form-six-party-union-in-the-Caucasus-region>
- TTK. (2021, Kasım 28). "4. Uluslararası Türk-Gürcü İlişkileri Sempozyumu" Düzenlendi. - Türk Tarih Kurumu Başkanlığı. <https://www.ttk.gov.tr/duyurular/4-uluslararasi-turk-gurcu-iliskileri-sempozyumu-duzenlendi/>
- Ukrayna Devlet Başkanlığı. (2021, Temmuz 19). *Batumi Summit Declaration Issued by the Heads of State of Association Trio - Georgia, Republic of Moldova and Ukraine — Official website of the President of Ukraine*.
<https://www.president.gov.ua/en/news/deklaraciya->

batumskogo-samitu-shvalena-glavami-derzhav-asoci-69609

- Ukrayna Ulusal Haber Ajansı. (2021, Aralık 2). *Prime Ministers of Associated Trio, European Council President discuss coordination of efforts towards European integration.* <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3360218-prime-ministers-of-associated-trio-european-council-president-discuss-coordination-of-efforts-towards-european-integration.html>
- Welt, C. (2021). *Georgia: Background and U.S. Policy.* <https://crsreports.congress.gov>.
- Worldometer. (2021, Kasım). *Georgia COVID: 819,182 Cases and 11,615 Deaths - Worldometer.* <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/georgia/>.
- Yılmaz, H. (2021). Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2020. İçinde Ö. Tüfekçi (Ed.), *Karadeniz 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler* (ss. 143–181). Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları. <https://www.ktu.edu.tr/sam-karadenizyilligi>.

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya, Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenliktir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan

Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dilek KARADENİZ TOPAL

Dilek KARADENİZ TOPAL, 01.02.1992 tarihinde Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde doğdu. 1998 yılında Anadolu İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında Anadolu Ortaokulu'nu; 2010 yılında Adana Anadolu Kız Meslek Lisesi'ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programını tamamladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terörizm programında doktora eğitimine başladı.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Eda TUTAK; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans eğitiminden bölüm birinciliği ve yüksek onur derecesiyle mezun oldu. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını 2014 yılında tamamlayan TUTAK, 2021 yılında aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora derecesini aldı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Ar-Ge Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan TUTAK, halen bu üniversitede Yönetim ve Organizasyon Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır.

Esra ÇİL AYDOĞDU

28.01.1991 tarihinde Trabzon ili Ortahisar ilçesinde doğdu. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Toplumsal Güvenliğe Etkileri” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında başladığı doktora programına halen devam etmektedir.

Fevzi KIRBAŞOĞLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi’nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi –

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve "Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında doktora öğrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

Gökhan ÖÇALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harekât Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet görevine başlayan yazar, hâlihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Şube Başkanlığı'nda görevine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hakan ÜNAY

Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 2017'de tamamlamıştır. 2018'de Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde başladığı yüksek lisans eğitiminden 2022'de sınır duvarları üzerine yazdığı tezi başarıyla savunarak mezun olmuştur. Hâlihazırda Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora öğrencisidir. Göç ve sınır politikaları alanında araştırmalarını sürdüren yazar, Göç

Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nde 2019'dan bu yana araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını tamamlamıştır. 2014 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta olan Kınık, doktora eğitimine aynı üniversite ve anabilim dalında devam etmektedir. Doktora Tezi, “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırmaktadır.

İsmail KÖSE

1975 yılında Trabzon'da doğdu. Yakın Doğu Üniversitesi'nde devlet burslu olarak 1994 yılında başladığı Uluslararası İlişkiler lisans eğitimini 1999 yılı içerisinde Yüksek Onur derecesi ile tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2002 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2013 yılında "Cumhuriyet Tarihi Doktoru" unvanı ile mezun oldu. Aynı yıl Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasal Tarih Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2016 yılı başında naklen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne atandı. 2017 yılında Doçent oldu. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazan Çemrek, birçok

akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD’de Florida State University’de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware’da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware’da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan yazarın özel çalışma alanını Çin Dış Politikası oluşturmaktadır. Müge YÜCE, araştırma amacı ile daha önce Finlandiya Turku Üniversitesi ve Polonya Opole Üniversitelerinde bulunmuştur. Yazar iyi derecede İngilizce ve orta düzeyde Çince bilmektedir.

Rukiye PATAN

1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Patan şu anda tez aşamasındadır.

Süleyman TEMİZ

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Temiz, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Tokat'ta bulunan Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Cumhuriyet Tarihi BD'da tamamladı. Bununla birlikte 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri verdi. Bunun akabinde 2012 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı ve 2012'den 2018 yılına kadar Malezya'da bulunan Kuala Lumpur Türk Büyükelçiliğinde vazifesine devam etti. 2017 yılında International Islamic University Malaysia'dan doktora derecesini aldı. 2018 yılında görevini tamamladıktan sonra, Iğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde vazifeye başladı. Uzun süre güneydoğu Asya bölgesinde resmi vazifede bulunmuş olan Dr. Süleyman Temiz'in araştırma alanları, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği-ASEAN, Güneydoğu Asya Ülkeleri, Güneydoğu Asya Bölgeselciliği ve devletlerarası ilişkileridir.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora

eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Güntay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan Güntay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diplomasi, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

Yaşar SARI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesidir. Lisansını İstanbul Üniversitesi'nden, Yüksek Lisansını Old Dominion Üniversitesi ve Doktorasını Virginia Üniversitesi'nden aldı. ABD, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde ders verdi. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya üzerine akademik çalışmaları vardır.

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon